

LLUC

JULIOL-AGOST 1987

NÚM. 739

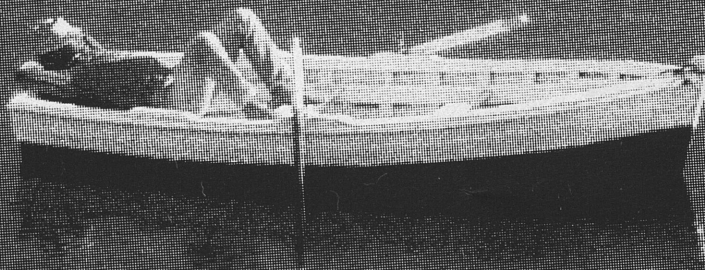
225 PTS.

**ELECCIONS DEL 10-J
IN MEMORIAM: JOAN MASCARÓ
MALLORCA, TERRA DE LLEGENDES**

I demà què?

Esta es la pregunta que todos debemos contestar en un momento u otro

Porque la fuerza y los recursos de los años jóvenes van pasando y llega el momento en que la persona ha de tener preparado un fondo propio que le haga posible esperar con tranquilidad los años que suceden a la jubilación.

Para que usted pueda contestar de la mejor manera a esta pregunta, BANCA MARCH ha preparado su Plan de Jubilación. Un plan que puede significar mucho en su futuro.

UN EJEMPLO:
Si Vd. destina al PLA "Sa BANCA" DE JUBILACION 10.000 ptas. cada mes, y supuesto que se obtenga una rentabilidad media efectiva del 11%.

Al cabo de:	Alcanzaría un capital de: (*)	Y solo habría ingresado
5 años	918.200 ptas.	600.000 ptas.
10 años	2.465.420 ptas.	1.200.000 ptas.
15 años	5.072.590 ptas.	1.800.000 ptas.
20 años	9.465.810 ptas.	2.400.000 ptas.
25 años	16.868.640 ptas.	3.000.000 ptas.
30 años	29.342.840 ptas.	3.600.000 ptas.

(*) Supuesta la reinversión con las deducciones fiscales máximas.

T'esperam

Si desea recibir más información sin compromiso, llámenos al telef. 46 06 40 y enviárenos
completamente su PLA "Sa BANCA" de JUBILACION a su medida o bien envíe este
cupón cumplimentado a BANCA MARCH Avda. Alejandro Rovella n.º 8.
Nombre: ..... Tel.: .....
Apellidos: ..... Domicilio: .....
Población: .....
C. Postal: .....

LLUC Revista bimestral ANY LXVII

Direcció:

*PP. Missioners dels Sagrats Cors
Monestir de la Real
07010 Ciutat de Mallorca*

Informació i correspondència:

*Apartat de correus 619
07080 Palma de Mallorca
Telèfon 75 04 95*

Director:

Bartomeu Suau Tugores

Conseller Delegat:

Ramon Ballester i Vives

Cap de Redacció:

Pere J. Llabrés i Martorell

Consell de Redacció:

*Miquel Gayà i Sitjar
Gabriel Janer Manila
Maria de la Pau Janer Mulet
Joan Mas i Vives
Leonard Muntaner i Mariano*

Administrador:

Gaspar Alemany i Ramis

Subscripció: 1.300 ptes. anuals

Estranger: 1.500 ptes. anuals

Preu de l'exemplar: 225 ptes.

Els articles publicats en aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors.

Portada: El Parlament de les Illes Balears
(Foto de Torrelló, cedida per
«Diario de Mallorca»)

Fotocomposició i impressió:

Taller Gràfic Ramon

Jaume Balmes, 43

Tel. 75 44 32

07004 Palma de Mallorca

Dipòsit legal: P.M. 276-1958
I.S.S.N. 0211-092 X

sumari

Pàg.

La capçalera del present número de LLUC és dedicada a un breu repàs i reflexió sobre les passades eleccions del dia 10 de juny, sota el punt de vista dels resultats de les Illes.

- 2 **EDITORIAL: Eleccions del 10-J: encara el centralisme.**
- 3 **El nacionalisme a les darreres eleccions autonòmiques**, un article de Mateu Morro.
- 5 **L'ESGLÉSIA NOSTRA. «Compromesos a estendre el Regne de Déu dins el món».** Un comentari de Pere J. Llabrés al comunicat que, davant les eleccions, va fer públic el Consell Diocesà de Pastoral de Mallorca.
- 7 Dia 19 de març va morir un gran intel·lectual mallorquí. Va viure molts d'anys i va morir a Anglaterra, però les seves despulles reposen al cementiri de la seva vila nadiua, Santa Margalida, com a signe darrer de la fidelitat a la seva terra. Llegiu el comentari de Joan Maimó i Vadell: **L'orientalista Joan Mascaró ha retornat al seu niu essent més àguila.**
- 9 **Mallorca, terra de fantasies populars: les llegendes.** És un treball molt ben fet i ben suggestiu de Maria Antònia Albertí i de Maria Francesca Sureda.
- 18 **L'iconògraf vist per l'iconògraf.** Aquest article de Manuela Alcover descriu la vida, l'art i la mística d'un monjo rus, creador d'icones: Andrei Rubliov, que ha estat tractat esplèndidament pel gran cineasta rus, Andrei Tarkovski.
- 23 Josep M.ª Llompart va llegir les planes que publicam: **La trajectòria literària de Gabriel Janer Manila**, dia 14 de maig, amb motiu de la presentació de la darrera novel·la del dit autor a la Sala Bearn de Ciutat.
- 26 **Nova orientació del programa «la Caixa a les escoles».**
- 28 **La dama de les boires**, presentació d'aquesta novel·la de Gabriel Janer Manila per Miquel Sbert.
- 30 **Llibres:** recensió de l'edició crítica de la correspondència de Consenci amb Sant Agustí, pel P. Josep Amengual.
- 31 **Lluc per Eivissa i Formentera**, per Ramon Ballester.

editorial

Eleccions del 10-J: encara el centralisme

Certament els qui valoram i volem promoure a totes passades la realitat nacional d'aquest país nostre insular comptam les dates de les eleccions per decepcions. Les passades, del 10 de juny, no han estat un alleujament d'aquesta pena que passam, i passarem encara, per redreçar la identitat nacional de les Balears i de les Pitiüses.

Primer de tot, un altre cop hem de dir que els resultats que s'han produït aquí —una passa a la dreta o una passa a l'esquerra— són perfectament homologables amb les de qualsevol «provincia de España», i de les més manipulables i poc conscienciades. Aquesta vegada, però, cal remarcar que la passa ha estat cap a la dreta: perquè AP, la dreta pura de l'Estat espanyol, ha fet aquí l'única passa endavant, mentre a les altres «provincias» on s'ha votat, ha sofert una lleugera reculada.

Per altra banda, el nostre poble majoritàriament ha continuat votant els líders instal·lats a Madrid: si bé cap d'ells no es presentava per batlle o diputat a les Illes. Votar les cares més simpàtiques o poderoses que surten per la TVE és la tendència majoritària dels illencs en dipositar les seves paperetes a les urnes.

És ver que, en aquestes eleccions, el bipartidisme no s'ha enfortit sinó que s'ha esquarterat una mica, però ara, aquí, en tenim tres, de partits, que han d'esperar les benediccions de Madrid per dur a terme els seus plans.

A partir del 10-J, les anades i vingudes Palma-Madrid han estat massa renoueres perquè no ens hàgim temut de la dependència sucursalista de tres forces que aquí han agafat una parcel·la de poder. Fins i tot, el muntatge a qualque moment ha esdevingut una cerimònia de la confusió: perquè, a la premsa de Ciutat, un dia sortien unes declaracions, i l'altre havien de ser rectificades, o de fet es prenién altres decisions, simplement perquè l'audiència amb el factòtum madrileny —o instal·lat a Madrid, tant se val— o la simple tocada telefònica amb una forta cridada a l'ordre, desbaratava els plans dels nostres polítics provincians.

El vot nacionalista esquerrà s'ha mantingut. Els regionalistes han davallat.

Cal lamentar que «Unió Mallorquina» no hagi fugit de boires i indecisions, d'ambigüitats i contradiccions (p. e. fer la campanya a Ciutat en foraster...), no hagi assimilat un reforçament ideològic més coherent, no s'hagi sabut obrir a més persones i projectes, no hagi avançat decididament cap a un nacionalisme declarat, en lloc de mantenir aquest regionalisme poc engrescador i confusionari a l'hora de marcar fronteres enfront d'altres partits i opcions centralistes.

Però les eleccions són passades: els partits s'han repartit els espais de poder, ja són constituïts Parlament, Govern autònom, Consells i Ajuntaments. És l'hora de la feina, l'hora del compliment de les promeses.

No ens podem aturar en lamentacions, sinó que, per a bé del nostre poble, des d'aquesta revista, cal que encoratgem els polítics, i ens encoratgem a tots, a treballar per al bé del nostre poble, malgrat les diferents opcions polítiques.

És l'hora de promoure una solidaritat efectiva, un repartiment més just de la riquesa, en una Comunitat Autònoma que té l'índex més alt del producte interior de l'Estat espanyol, però també un repartiment més injust d'aquesta riquesa, generada aquí.

És l'hora d'aturar amb fermesa la «balearització» i fer que el nostre equilibri ecològic sigui potenciat i promogut amb tots els recursos.

És l'hora de posar remei als greus problemes socials que ens afecten: atur, droga, marginació, manca de seguretat ciutadana. Les bosses de pobresa, generades per una societat opulenta ¿no poden ser resoltes per una societat rica, de la qual bravegen alguns dels nostres polítics?

És l'hora que l'Autonomia no sigui una paraula buida, o tudada, o fins i tot un muntatge no desitjat per alguns, sinó que sigui una realitat promotora del bé comú de tots els illencs, que fomenti una germanor més sentida i l'orgull de ser el poble que som i que treballem per millorar, entre tots, a base d'uns projectes i unes realitzacions que facin palpable a tothom el que som capaços de fer per nosaltres mateixos, i sense el recurs continuat a un Estat aclaparador i ineficaç.

És l'hora de potenciar, de veres i sense retòriques, de cor i no forçadament, la identitat del nostre poble: el patrimoni històric, la cultura que ens configura i distingeix, la llengua nostra amb totes les conseqüències que suposa ser l'única pròpia de les nostres Illes, compartida amb altres països germans.

És l'hora d'emprendre tantes i tantes tasques... en les quals els polítics, des de les institucions autonòmiques i municipals, tenen tant a fer, però que tots els mallorquins, menorquins, eivissencs i formenterencs tenim el dret i el deure d'esbraonar-nos-hi per fer pujar aquest poble, el nostre poble, que entre tots hem de personalitzar i hem d'enaltir.

El nacionalisme a les darreres eleccions autonòmiques

per Mateu Morro i Marcé

En un sistema democràtic els partits tradueixen les realitats socials i culturals en realitats polítiques. I les eleccions, alhora, són el mecanisme més objectiu per a conèixer l'evolució dels partits, i en conseqüència de les opcions ideològiques que pretenen representar. Als països —com el nostre— que pateixen una opressió nacional, opressió que no sols determina el predomini del centralisme polític, del colonialisme econòmic i l'assimilisme lingüístic i cultural, sinó també una alienació del ciutadà, de la seva consciència, que li produeix la impossibilitat de reconèixer-se com a membre d'un poble concret i diferenciat, i per tant amb uns drets col·lectius específics, el grau de suport als partits propis —és a dir als partits nacionals i nacionalistes— és un índex determinant per a conèixer el seu procés d'adquisició d'una consciència de poble, d'una consciència nacional.

No hi ha, ni hi pot haver, cap sobirania nacional sense partits sobirans i no depenents. Per a un nacionalista l'únic pragmatisme és el suport als partits que amb la seva no dependència de cap centre de decisió exterior contenen amb ells mateixos l'afirmació de l'autogovern, l'afirmació d'un model polític que de moment caracteritza les forces nacionalistes, però que en una fase posterior —en la mesura en què aquestes forces siguin hegemòniques— caracteritzarà tot el país. L'autogovern seria i serà una pura tereseta sense forces nacionalistes. Fins i tot restant a l'oposició i en minoria les forces nacionalistes condicionen el llenguatge i l'actuació de les restants forces.

Efectivament, els partits de dependència forana —també coneguts encertadament com a «sucursalistes»— no deixen d'esser conscients de la força del discurs nacionalista, se n'adonen de sentiments que existeixen realment dins la població —sovint en estat primari i intuïtiu— i tracten d'utilitzar-los en funció dels seus interessos, per tal d'evitar que aquestes intuïcions i aquests sentiments no superin l'estadi del folklorisme i el sentimentalisme de «lo nostro». Encara que els partits estatals facin un ús circumstancial del missatge nacionalista, ells pertanyen a un altre nacionalisme, al nacionalisme que amara des de fa segles el projecte estatal espanyol, un nacionalisme agressiu, excoent i intolerant. El discurs autoritari del franquisme és substituït per una cobertura democràtica i parlamentària, però no per això menys abrandament

uniformista. Saben que no es poden cremar etapes. Per a refer l'obra descohesionadora del franquisme cal homologar l'estat-nació espanyol a la resta d'estats-nació d'Europa. Es pot transigir tàcticament, admetre estatuts i preteses normalitzacions lingüístiques, però perquè s'és conscient que amb això es disminueix el rebuig cap al projecte assimilista, i que mentrestant hi ha forces molt poderoses que actuen «mañosamente» a favor del reforçament de l'estat central i del seu projecte cultural d'espanyolització.

Els partits estatals en prioritzar —i això ho han de fer forçadament— el que ells anomenen «la raó d'estat» (que no sol ésser altra cosa que la raó del grup dominant), són per definició partits centralistes. Si tots els partits, vulguin o no, sostenen concepcions socials i econòmiques concretes, no hi ha tampoc partits «neutres» en la seva definició nacional. Per això quan la vaga consciència localista i folkloritzant esdevé consciència de nacionalitat es tradueix en suport als partits propis.

ELS PARTITS NACIONALISTES

En aquestes eleccions autonòmiques hi han comparegut dos partits no dependents organitzativament de centres externs: El Partit Socialista de Mallorca - Esquerra Nacionalista (PSM-EN) i la Unió Mallorquina (UM). Mentre el caràcter nacionalista del PSM és clar, tant per la seva actuació com per la seva definició ideològica i programàtica, el caràcter d'UM és més ambigu. La mateixa UM ha cercat la indefinició, i generalment se sol definir com a «regionalista» o com a «autonomista». Li ha mancat el coratge de deixar d'esser el partit de Jeroni Albertí i els residus d'UCD, i passar a ésser un partit veritablement autònom. I malgrat tot el partit de D. Jeroni és un dels grans derrotats de les darreres eleccions, i el seu futur, com a força separada d'AP no és gens clar. Des del fracàs del PRD la Unió Mallorquina és econòmicament un sac foradat, i políticament un vaixell a la deriva.

Per què no es consolida un nacionalisme de dreta a Mallorca? Entre altres raons perquè la dreta mallorquina no en té cap necessitat: en Gabriel Cañellas ho fa prou bé. Jordi Pujol és aquí Gabriel Cañellas, no Jeroni Albertí. Perquè la dreta «fàctica» el que valora és la capacitat de governar, de mantenir-se en el poder, i cal reconèixer que fins ara tant Cañellas com Pujol han tengut aquesta capacitat. Per això en aquestes eleccions autonòmiques la dreta ha tancat files, i UM ha perdut 1/3 del seu electorat. I res, ni tan sols l'assoliment de determinats càrrecs i àrees de poder (abans ja va controlar el CIM), fa preveure que pugui recuperar els seus electors.

Des d'un punt de vista nacionalista, malgrat l'ambigüitat i la inconseqüència d'UM, la seva fallida no és gens afalagadora, en la mesura en què expressa el fracàs d'aixecar un projecte mallorquí de dreta, que per personalista i confús que sigui no deixa d'esser diferent del de la dreta estatalista.

EL VOT NACIONALISTA

Els nacionalistes han obtingut en línies generals els mateixos vots que van obtenir el 1983, a prop del 6 % dels vots (UM entorn del 9 %). El PSM situa el nacionalisme progressista (formant grup parlamentari amb l'Entesa de l'Esquerra de Menorca) a un nivell superior al del País Valencià (on han resultat elegits dos diputats d'UPV), o fins i tot al de Galícia, amb tradicions nacionalistes indiscutiblement superiors a la nostra. Els resultats podien haver estat millors, sens dubte, però cal ésser conscients que s'ha cobert una etapa. El nacionalisme ha mantengut la seva presència, i tota continuïtat —en aquest país nostre— és una victòria.

No podem deixar de considerar que els mitjans econòmics de què han disposat els nacionalistes del PSM són infinitament inferiors als dels partits estatals i d'UM, i que l'accés als mitjans de comunicació és també desproporcionat i injust. Gran part del vot als partits centralistes és un vot a González, Mancha, Suárez... el vot al PSM és el fruit del treball dels nacionalistes, sense altres recursos que la constància i la fidelitat al propi país.

Tanmateix, i malgrat els costis d'acceptar a alguns

mitjans desitjosos de fer del sistema polític mallorquí i balear el reflex pur i simple de Madrid, socialment i institucionalment el nacionalisme s'ha consolidat en aquestes eleccions. El sistema de partits s'ha estructurat entorn de cinc forces (encara que molt desiguals): AP, PSOE, CDS, UM i PSM. El bipartidisme és una tendència però no és una realitat, i possiblement ja no serà mai.

Dins la tendència a l'estabilització del vot que caracteritza el nostre sistema electoral 10 anys després de les primeres eleccions, s'ha demostrat que el nacionalisme, i més en concret un nacionalisme vinculat a les aspiracions de justícia social, d'equilibri territorial i ecològic, un nacionalisme obert i tolerant, pacifista i solidari amb tots els pobles de la terra, no és un projecte solament testimonial, sinó que és un projecte que té un lloc dins la nostra societat i que cal comptar amb ell. La nostra nació i el nostre nacionalisme són projectes «a realitzar», a construir, però no són projectes utòpics i invariables com els agrada de qualificar-los als nacionalistes espanyols.

I en aquest projecte, imprescindible per a assolir l'autogovern i garantir un futur per a la nostra nació, un futur per a Mallorca dins els Països Catalans lliures que han d'esser una part important de l'Europa futura, no li és permès de baixar la guàrdia. La nostra societat no genera espontàniament patriotes, cal el nacionalisme viu i actiu per a desvetllar les consciències. Sense nacionalisme no hi haurà nació.

MATEU MORRO I MARCÉ

Llibreria
Jovellanos

- pósters
- làmines
- postals...

Jovellanos, 7 Tel. 72 14 66
 Ciutat de Mallorca

«Compromesos a estendre el Regne de Déu dins el món»

Un comunicat aclaridor davant les eleccions

per Pere J. Llabrés i Martorell

Va despertar al seu moment un cert interès en els medis periodístics de Mallorca. Algun diari de Ciutat va escampar la bubota que l'Església, o el bisbat, volien manyuclar el vot catòlic en les passades eleccions autonòmiques, municipals i europees del dia 10 de juny. Vicaria General hagué de publicar una nota desmentint que es pretengués tal cosa. Va ser la permanent del Consell diocesà de Pastoral que cregué oportú preparar, debatre i publicar un comunicat sobre *l'actitud dels cristians davant les properes eleccions*.

L'índex temàtic, i després l'esborrany del text a debatre, varen ser enviats als membres del Consell de Pastoral amb anticipació. Una nota estampada a cada foli advertia que no n'era permesa la reproducció. Malgrat la impaciència dels periodistes —si bé a ells no tocava arribar-los el text ciclostilat, però els arribà—, es va respectar aquesta consigna del bisbat. La sessió del Consell diocesà de Pastoral, amb el tema únic de la redacció definitiva del comunicat, es va celebrar al Seminari Nou dia 16 de maig.

La sessió va ser llargaruda, el debat intens de vegades, les esmenes abundants —i no sols d'ortografia!—, el diàleg es va mantenir en un to elevat, constructiu. La comissió redactora era formada per quatre seglars que recolliren les esmenes presentades per escrit, les acceptaren o les refuaren, i a la fi l'assemblea votà una per una les modificacions al text primitiu. No hi hagué temps per deixar enllestida la nova redacció, i es donà un vot de confiança a la comissió redactora perquè, d'acord amb els vots exposats a l'assemblea, donàs aviat als mitjans de comunicació social el text definitiu.

COHERÈNCIA I TRADICIÓ

No és la primera vegada que l'Església nostra es pronuncia sobre els deures dels cristians davant les realitats polítiques. Sens dubte, també a Mallorca, la transició política que s'ha obrat des de fa més de deu anys en l'Estat espanyol, ha rebut el suport de l'Església i en ella no ha mancat als catòlics una il·luminació autoritzada, sense que en cap moment fos una orientació partidista. El document que se'ns oferí, doncs, dia 16 de maig és en perfecta sintonia i continuació amb un seguit de documents que ja formen tradició. Davant l'autonomia naixent, davant les altres eleccions, ja es deixà sentir la veu de la jerarquia. Ara la veu ha estat encomanada al Consell de Pastoral de la diòcesi, els comunicats del qual sempre han d'anar referendats pel bisbe.

En primer lloc, en la introducció, el document legitima la redacció del comunicat. *Els cristians estam compromesos* —diu— *a estendre el Regne de Déu dins el món*. Aquest compromís es manifesta sobretot, en l'organització d'una convivència justa i fraterna en la

societat. *Treballar per l'edificació de l'ordre socio-econòmic* —tot i respectant la seva autonomia— segons els criteris evangèlics és una tasca dels membres de l'Església, sobretot dels laics.

La primera intenció del comunicat era adreçar-se únicament als catòlics. Però va prevaler el criteri de dirigir-lo també a tots quants vulguin escoltar-lo, ja que el document seria conegut certament a través dels mass media.

Cal ressaltar que, de bon començament, el comunicat valora ben positivament la tasca dels polítics, feta en esperit de servei i dirigida al bé comú. Exhorta els

**L'ESGLÉSIA
NOSTRA**

cristians a *col·laborar amb els governants elegits* en tot allò que afavoresqui la dignitat de la persona i del bé comú. Es fan vots pel *desenvolupament i assentament de la democràcia*, i pel continu *perfeccionament de l'autonomia* balear.

CRITERIS GENERALS

Primerament s'afirma amb contundència l'*obligació de votar*. *Deixar de fer-ho*, sense causa justificada, no s'avé amb una actitud cristiana responsable, és més aviat un *pecat d'omissió*. Es pot votar en blanc quan, després d'una seriosa reflexió, un troba que no pot atorgar el vot a cap de les llistes.

El vot ha de ser ben *reflexiu*. El comunicat posa en guàrdia contra la xerrameca i eslògans, i males arts, a què ens tenen acostumats les campanyes electorals.

El vot *no exigeix una plena identificació amb una opció concreta*. L'oferta que més s'acosta al que creim desitjable, el candidat que és més prop del nostre ideal, és el que cal votar.

Finalment, quant a criteris generals, es deixa ben clar que *no hi ha*, des del punt de vista cristià, *una única opció admissible*. Els cristians són lliures davant les opcions, s'afirma, *d'acord amb el dictamen de la pròpia consciència*.

Com s'ha dit en situacions consemblants, *cap partit o cap programa polític esgota l'Evangelí*, que no és un programa polític, sinó la utopia del Regne. De totes formes, aquí caldria fer l'observació —que no toca per res el document comentat— de si un cristià pot votar qualsevol partit o opció política. Raons objectives de fe certament li ho prohibeixen, encara que això ara no està de moda dir-ho, precisament perquè els partits o candidats no se'n puguin aprofitar d'una tal declaració «excomunicadora» de l'Església. Però em sembla —és una opinió personal— que no tot, absolutament tot, es pot deixar a la consciència de cadascú. Hi ha opcions, programes polítics, que són de veres incompatibles amb l'Evangelí, amb els valors del Regne de Déu. Tant per l'extrema dreta, com per l'extrema esquerra. Un cristià ¿pot votar un partit declaradament capitalista, liberal a l'antiga, on el guany o profit personal, el mercat lliure i incontrolat, bandegi tota consideració de justícia social? ¿Pot votar un partit racista, totalitari, descaradament dictatorial, que no respecti els drets i la dignitat de tota persona humana? ¿Pot votar un totalitarisme d'Estat que ofegui qualsevol crítica raonada, on l'individu sigui una peça de l'engranatge de l'Estat-partit? ¿Pot votar un creient una opció on l'ateisme militant, el rebuig total de la fe, la negació de la llibertat religiosa, estigui a la base de la filosofia del regiment de la cosa pública? Gràcies a Déu, tot cal dir-ho, seria difícilment demostrable que les opcions presentades a les passades eleccions a les nostres Illes caiguessin dins aquesta «excomunió», però la possibilitat no cal descartar-la d'antuvi alegrement, de cara al futur.

CRITERIS MÉS CONCRETES

Davant les properes eleccions, el comunicat del Consell de Pastoral convida els creients, i els altres, a fixar-se primerament en *la defensa de la persona huma-*

na, el bé comú, l'atenció preferent als més necessitats.

Com a problemes puntuals, que el votant ha d'examinar abans d'emetre el seu vot, assenyalava: *la problemàtica social, la nostra cultura, la natura i el medi ambient, els sectors i els serveis bàsics*, per insistir finalment en *la valoració concreta dels candidats*, coneguts ordinàriament —sobretot en els municipis— pels electors.

La llista de punts concrets, pens que és prou orientadora i ben adaptada a la realitat mallorquina. La inculturació i l'encarnació de la nostra Església es veu ben manifesta en aquests punts. El clam per solucionar els greus problemes socials: *atur, marginació, droga. La cultura pròpia de les Illes*: llengua, costums, formes de vida i patrimoni històrico-artístic, són béns irrenunciables, a protegir i potenciar degudament. També cal remarcar el toc d'*atenció ecològica*: l'home és senyor de la creació, no per destruir-la sinó per continuar l'obra creadora de Déu. L'*atenció al turisme*, font primera dels nostres ingressos, no ens pot deslligar de *la defensa de la natura* ni de la protecció a *la identitat del nostre poble*.

CONCLUSIÓ

El comunicat acaba fent notar que *el vot no esgota la participació en la vida pública*. De fet, en la naixent democràcia nostra, la partitocràcia i la polarització partidista és un perill. Associacions cíviques de tota casta reclamen la nostra participació ben activa, també com a cristians.

Qui volgués cercar en aquest document una «orientació» concreta, determinada, del vot catòlic, o dels catòlics, es trobaria ben decebut després de la lectura. El comunicat és obert, suggestiu, encoratjador. No hi ha dubte. Es manté per damunt d'opcions partidistes. Difícilment els candidats pogueren trobar-hi suport per reclamar el vot dels catòlics mallorquins. Més val que sigui així.

Han passat aquells temps en què el miratge d'un partit «catòlic», el règim «confessional», l'Estat que pretenia inspirar-se en el dogma i la moral catòlics, s'esforçava a aplegar els catòlics contra heterodòxies veres o suposades, el recolzament mutu Estat-Església, es presentava fins i tot com un ideal. Des de Constantí o Teodosi, la tradició ens ensenya que això ha fet més mal que bé a l'Evangelí del qui va ser crucificat pels poders fàctics dels qui governaven el seu poble.

L'Evangelí, ho he dit abans, no pot esgotar-se en una forma política mundana. «*El meu Regne no és d'aquest món*», digué Jesús a qui el judicava. Però el Regne és *llevat* dins la massa. El cristià *no és del món* (no s'ajusta el seu ideal a l'escala de valors del comú de la societat, que sempre, vulguem o no, és plural en les seves opcions), però *viu en el món*, en ell és cridat a *donar testimoni, a predicar-hi la utopia del Regne*.

Això no dirigeix el vot a una opció de partit, a una candidatura, forçosament, en virtut de la fe cristiana. Però això *esperona la responsabilitat i la consciència del creient*. Això, crec, que és el que pretenia aquest comunicat del Consell diocesà de pastoral, de l'ESGLÉSIA NOSTRA.

L'orientalista Joan Mascaró ha retornat al seu niu essent més àguila

per Joan Maimó i Vadell

El mallorquí Joan Mascaró i Fornés, Doctor Honoris Causa de la nostra Universitat i Fill il·lustre de Santa Margalida, era de nissaga pagesa. Un home senzill i complaent que a més d'ésser un erudit, un místic i un poeta era l'orientalista més universal dels nostres dies.

Nascut el dia de la Puríssima de 1897, morí el dia de Sant Josep d'enguany a la seva residència de Comberton, un poblet aprop de Cambridge, després de quasi noranta anys de vida.

Com diu Janer Manila: «Cansat de caminar per indrets remots, pels paisatges religiosos de l'Índia, per les aules universitàries de la Gran Bretanya, ha tornat al clos de la seva terra». Hi ha tornat per voluntat pròpia. Les seves despulles reposen a la tranquil·la solitud del cementiri rural de Santa Margalida.

El seu pelegrinatge ha estat, vertaderament, al·lucinant pel que té d' excepcional. «El món m'ha duit a camins llunyans però que retornen sempre a la terra nostra i al món de la infantesa i juvenesa que fou el meu i el vostre. En aquest món un se sent més finit i a la vegada més infinit, més local i a la vegada més universal».

Mascaró, com l'Àguila d'en Costa, ha trescat món i ha retornat al seu niu essent més àguila.

Si bé és ver que l'obligada permanència a l'estranger l'allunyà físicament de les coses de Mallorca, sempre va ser-hi present i això ho enteníem els seus amics, ja que a la seva correspondència sovint hi trobam al·lusions que confirmen el gran amor que tenia pel terrer patern. Lloava les nostres figures reconegudes, estimava els nostres costums i malgrat la seva tasca intel·lectual i espiritual d'una vida dedicada a l'ensenyança del sànscrit i de l'anglès i a l'estudi i meditació de les tradicions literàries i religioses, el seu amor a la llengua i literatura catalana fou sempre entranyable i no podia comprendre que un mallorquí a Mallorca no empràs el català com a idioma literari: «Si pensau escriure literatura, sigui novel·la o poesia o altra literatura, en llengua diferent de la terra allà on viviu anau absolutament desorientats».

El tres de gener de 1949 per la B.B.C. de Londres quan se dirigia als seus compatriotes mallorquins desitjant-los un felix Any Nou amb poemes dels nostres poetes els deia en to de súplica: «Crec que és urgent que l'amor de les nostres lletres augmenti en el nostre poble. Els amics de Mallorca que senten el valor de la llengua nostra i de les lletres que són vida nostra, i per

tant de la vida universal, no podrien formar petits grups gairebé familiars per ajudar a tants de germans nostres que no saben llegir i escriure? Vull dir, que no saben llegir un poema nostre, i no saben escriure una carta en la nostra parla? Ramon Llull volia convertir els moros. No voldrem nosaltres convertir els cristians a la nostra cultura? Petits grups, íntims, familiars, però tots il·luminats per un ideal d'amor a la cultura bella, la nostra i la dels altres. Tot art com més íntim és més gran, i com més gran més universal».

Aquest gran amor que tenia a la nostra llengua ho demostrà col·laborant en la difusió del nostre gran Diccionari Català-Valencià-Balear.

Juntament amb el seu gran amic l'industrial Rafel Griera i Plans de Barcelona es convertí en protector insigne de l'obra. Francesc de B. Moll en la introducció del primer tom diu: «Els he d'anomenar amb especial gratitud perquè, a més d'ésser els primers, d'ells dos prové indirectament tota l'organització de la propaganda intel·ligent i entusiasta que es formà a Barcelona...».

Mascaró féu els seus estudis superiors a la Universitat de Cambridge a on havia anat atenent una petició de Joan March Ordinas, també de Santa Margalida, el qual li havia demanat que acompanyàs un fill seu a l'estranger. Mascaró, amb el temps, arribaria a ser professor i supervisor d'anglès de la mateixa Universitat.

Es llicencià en literatura anglesa i en llengües modernes i orientals: sànscrit i pali. El seu gran desig era abastar les escriptures dels temps passats i esbrinar tradicions espirituals i la bellesa de la vida. Volia conèixer directament la immensa sabiduria filosòfica que ha germinat, crescut i madurat a les terres del Ganges.

Acabats els estudis i sentint cor endins els valors espirituals i humans de l'Orient es dirigí a l'illa de Ceilan. El nomenaren vice-rector i director d'Estudis d'Anglès al Parameshvara College, col·legi de segon ensenyament de Jaffna, mes a l'any 1932 renuncià per incorporar-se a la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat Autònoma de Barcelona, on fou el primer professor que dirigí cursets d'anglès i de sànscrit. Ensenyà anglès i col·laborà igualment amb l'Escola Normal i amb l'Institut Escola de la Generalitat. Entre els grups de professors hi figuraven els seus íntims amics Gabriel Alomar i Miquel Ferrà.

La seva labor pedagògica i cultural a Catalunya fou extraordinàriament fecunda. Formà part del moviment il·lusionat de la Universitat sota la inspiració de Joaquim i Josep Xirau. Entre els qui formaven el grup hi havia Pere Bosch i Gimpera, Maragall, Casalmiglia, Joaquim Balcells, Moises Broggi, Joan Roura-Parella i Antoni Tries.

Mascaró per aquell temps havia començat la traducció al català del Bhagavad-Gita, el Càntic del Senyor, el més venerat dels poemes de l'Orient que resumeix els principals corrents filosòfics i religiosos de l'Índia. La traducció la féu directament des de l'original sànscrit.

Al final del curs 1934-35 la Universitat edità i representà el Cant XI i La Nostra Terra el mateix any el reproduí a les seves pàgines.

La guerra civil va rompre aquella tradició filosòfica que havia pres cos amb força i vitalitat. Mascaró i molts altres prengueren el camí de l'exili. Casalmiglia i Broggi es quedaven i veren el seu futur barrat per a la docència.

Sense aquest terrible contratemps Mascaró hauria continuat tota la seva obra en la nostra llengua. Però es veié obligat a instal·lar-se definitivament a Cambridge on patí l'altra tragèdia de la II Guerra Mundial. Ell, home pacífic per excel·lència, quedà profundament marcat. Aquests esdeveniments abrindaren més la seva dèria i es dedicà amb amor i entrega a l'estudi i meditació del missatge espiritual del Bhagavad-Gita.

Durant cinc anys els seus esforços giravoltaren entorn d'aquest càntic espiritual. Estava vertaderament obsessionat. Ell mateix ho confirma en el pròleg: «Aquesta traducció fou començada vint anys abans d'ésser publicada i com que a vegades he traduït un vers més de vint vegades abans de quedar satisfet, confio haver estat fidel a l'esperit original i a mi mateix».

No és estrany que traduït amb tanta meticulositat les seves versions a l'anglès de les grans obres sànscrites: Bhagavad-Gita i Upanishads, i el Dhammapada del pali siguin considerades pels crítics anglesos més exigents com a modèliques i hagin contribuït notablement a la difusió de l'orientalisme en el món occidental.

Fa molt de temps que li demanava la versió completa del Bhagavad-Gita i de les Llànties de Foc en català. «Jo sé que seria una bona obra, però jo sols puc dominar literàriament la llengua anglesa. Em caldria una llarga temporada per crear-me un estil». I el seu estil literari era en veritat pulcre i bell. Però Mascaró era molt remirat i del llenguatge en feia un art de joieria.

Davant la meua insistència em repetia: «No sé si algun dia podré posar en català nostre aquest càntic —el Bhagavad-Gita—. No ho sé. No tenc domini del català com el domini de l'anglès. Els fets de Mallorca i d'Espanya de l'estiu de l'any 1936 m'allunyaren per a sempre del nostre món si bé hi visc en cor i pensament».

Al cap de temps em féu saber: «Estic molt content de poder-vos dir que la jove Elisabet Abeyà i el seu marit Xavier Margais han traduït la meua traducció anglesa, del sànscrit a l'anglès, del Bhagavad-Gita, Càntic del Ser i Amor, i ara al nostre català, ella ho ha fet bé; i l'amic Francesc de B. Moll crec que el publicarà».

Igualment em donà després la bona nova de la traducció de «Lamps of fire» —Llànties de foc— per la mateixa traductora.

Grat a Déu! Partint de les meravelloses versions angleses dugué feliçment a terme, de forma difícilment superable, les dues traduccions, revisades i amb bellíssimes introduccions del mateix Mascaró. «Les Llànties de foc» són una antologia completa i ajustadíssima d'escriptures sagrades i de pensaments epirituals procedents de totes cultures i de totes les èpoques. És sorprenent els punts de contacte, les coincidències i l'analogia d'escriptors allunyats que confirmen una sòlida concordança i que els ideals de l'ànima humana estan il·luminats per una mateixa Lluc.

L'afortunat lector pot obrir les «Llànties de foc» a l'atzar. Pot començar el llibre pel mig o per la fi, tant se val, el que importa, perquè el missatge sia complert, és llegir-lo a poc a poc, glop a glop, talment fa l'aucell quan beu o quan pica la dolçor dels grans de raïm.

Tot el que escrivia Mascaró portava missatge, tenia les idees clares, claríssimes: «Tot passarà amb el temps; i sempre tenim l'Eternitat més enllà del temps, i l'Infinit més enllà de l'espai i del cos mortal». «Venim de Déu, vivim en Déu i anam a Déu».

JOAN MAIMÓ I VADELL

Mallorca, terra de fantasies populars: les llegendes

per **Maria Antònia Albertí Campins**
i **Maria Francesca Sureda Vallespir**

Per a l'elaboració d'aquest article hem partit d'una recopilació de prop de sis-centes llegendes populars que realitzàrem durant els anys 1984-85. Basant-nos en aquest material, en gran part inèdit, hem intentat la seva classificació i estudi.

Agraïm la col·laboració de totes aquelles persones que d'una manera o altra han facilitat la nostra tasca investigadora i, especialment, la valuosa ajuda que, en tots els aspectes, hem rebut de Catalina Sureda Mestre.

Un dels camps més deixats de banda pels folkloristes i estudiosos de la literatura popular ha estat el de les llegendes. Mentre que del teatre, el cançoner o la rondallística en tenim recopilacions prou exhaustives i estudis, si no de conjunt, almanco parcials, de les llegendes populars mallorquines no se n'han fet més que reculls incomplets o de caràcter local; manca encara un estudi de conjunt que permeti d'extreure conclusions clares sobre el material llegendari que ens ofereix la tradició oral.

Aquesta falta d'interès contrasta vivament amb el coneixement que d'aquesta inesgotable font d'informació han tingut un nombre considerable d'escriptors de casa nostra que s'han inspirat en el material llegendari mallorquí per construir les seves composicions. D'això en són exemple autors com Tomàs Aguiló, Costa i Llobera, Ramon Picó i Campamar i Guillem Colom entre d'altres, els quals han convertit personatges llegendaris com el Comte Mal o la Bella Dona en personatges literaris.

De manera inversa, el poble ha fet seves composicions sorgides de la ploma d'un escriptor, com és el cas del poema de Costa i Llobera «La deixa del geni grec». Un cas especial és el del poema de Ramon Picó i Campamar inspirat en la coneguda llegenda del *Salt de la Bella Dona* el qual, memoritzat i repetit molt sovint pels nostres avis, ha suposat gairebé fins ara l'instrument més eficaç per a la seva transmissió.

LA LLEGENDA I LA SEVA SIGNIFICACIÓ

La llegenda és una narració oral, generalment en prosa, d'esdeveniments significatius considerats popularment com a històrics però sovint enllaçats amb la meravella i el misteri. Les seves característiques fonamentals són:

1. El lloc s'indica amb precisió.
2. Els personatges són individus determinats.
3. Les accions tenen un fonament que sembla històric i són de qualitat heroica.

El concepte de llegenda no és unívoc sinó que ha sofert al llarg del temps interpretacions molt diverses. La major part de les recopilacions de llegendes que s'han fet fins ara recullen no tan sols les narracions que s'ajusten a la definició abans esmentada sinó també moltes d'altres que s'inclourien ja en el camp de les rondalles i dels mites. Així, mite, llegenda i rondalla són conceptes constantment interrelacionats. Segons Van Gennep (1), en primer lloc hauria sorgit el mite; posteriorment, la deformació d'aquest hauria ocasionat la llegenda; i en darrer lloc, la deformació hauria originat la rondalla. El mite seria una llegenda localitzada a regions fora de l'abast humà i amb personatges divins. El conte o rondalla seria una narració meravellosa i novel·lesca sense localització precisa ni personatges individualitzats. La llegenda, per contra, ex-

Xilografia de la Mare de Déu de Lluc, trobada per un pastor i un monjo, font de nombroses llegendes.

pressaria la voluntat del poble de conservar els seus herois i tindria una funcionalitat molt clara:

1. És un mitjà per conèixer l'entorn: el desig dels joves de conèixer el lloc i el context geogràfic on nasqueren és satisfet pels vells, coneixedors de la tradició que acosta i posa en contacte la geografia i la història amb la realitat social.
2. Funcionalitat social: satisfà l'ambició de certs grups ètnics que reivindiquen a través de les glòries dels seus avantpassats uns privilegis o prerrogatives geogràfiques i històriques concretes.
3. Funcionalitat pedagògica:
  - a) La ficció literària de tota llegenda ajuda l'infant a desenvolupar la seva imaginació, a enriquir el llenguatge i a educar la seva capacitat d'atenció.
  - b) El seu contingut de fons li dóna implícitament uns models o pautes de conducta, considerats al llarg del temps com a inalterables. Això es podria exemplificar amb una sèrie de llegendes referides a moros, en les quals es posa de manifest la conveniència d'ajudar sempre el proïsme, tant si és amic com enemic.

Tradicionalment els estudiosos han dividit les llegendes

(1) VAN GENNEP, Arnold: *La formación de las leyendas*. Ed. Alta Fulla. Barcelona, 1982.

en tres grups diferenciats: *llegendes etiològiques, religioses i històriques*. Nosaltres hem cregut oportú afegir un quart grup que sota la denominació de *supersticions* inclouria tant les narracions referides a la bruixeria com les que parlen de tresors amagats.

LLEGENDES ETIOLÒGIQUES

Les llegendes etiològiques són llegendes destinades bàsicament a explicar l'origen d'alguna cosa o d'algun nom. El camp que abracen és molt ample i la seva temàtica té uns orígens molt llunyans car l'home, pràcticament des dels inicis de la seva existència, ha anat qüestionant-se sobre la provenença d'ell mateix i de tot allò que l'envolta.

Aquest tipus de llegendes s'han mantingut en el record de les gents al llarg del temps gràcies a la presència material del lloc geogràfic o de la construcció de la qual expliquen el nom o, simplement, l'origen: la supervivència del lloc seria igual, així, a la conservació del fet dins la ment del poble. Molts d'aquests relats constitueixen, d'altra banda, veritables documents etnogràfics ja que a través d'ells podem arribar a conèixer les característiques antropològiques dels nostres avantpassats, la seva manera d'esser i actuar: és fàcil copsar, darrera cada una de les llegendes, la ideologia de les petites comunitats que les originaren. Així, per exemple, podem observar com molts dels herois que han deixat aquí una empremta del seu pas han estat sants o verges, i aquest fet s'explicaria pel gran paper que ha jugat sempre dins Mallorca el fervor religiós. És el cas de *La font de Santa Margalida* (Felanitx), que explica com una font brollà miraculosament de sota la pota d'un cavall el dia de la santa quan el poble, castigat per una forta sequera, li demanava ajuda. Un fons també marcadament religiós tenen llegendes com la del *Camí de na Pontons* (història d'una dona que cada dia anava a resar de Sant Llorenç a Campanet i que, de tantes vegades d'anar-hi, arribà a marcar-hi un camí), *L'oratori de Son Mesquida* (fet construir, segons contenen, perquè l'amo d'aquesta possessió arribà un dia tard a missa i, per evitar que aquest fet es repetís, féu construir un oratori a casa seva) i moltes d'altres. El càstig diví té també la seva simbolització dins la llegenda popular. *L'era esfondrada* (Sencelles) o la tan coneguda *Era d'Escorca* en són uns clars exemples. El paisatge esdevé, d'aquesta manera, tot un símbol on la fantasia i la realitat es mesclen d'una manera prodigiosa fins el punt de fer-se impossible, en molts dels casos, esbrinar la part real que pot haver-hi a cada una d'aquestes petites històries.

Una part important de les llegendes que hem agrupat sota el nom d'etiològiques és la que està directament relacionada amb els topònims. De fet, la toponímia mallorquina és una font inesgotable de llegendes. I en aquest punt cal plan-tejar-se, com ja ho féu Van Gennep, si fou arran del lloc geogràfic que nasqué la història o si, per contra, es creà en primer lloc el relat i després s'adaptà al lloc geogràfic. Segons aquest mateix autor la ment del poble, ajudada per la història ensenyada a les escoles, es manifesta molt hàbil a l'hora d'inventar, a partir d'un element mínim, una sèrie d'esdeveniments que puguin adornar la seva història local amb la presència d'uns personatges amb la categoria d'herois. Llegendes com la de *Bendinat* (amb el rei en Jaume com a protagonista) o la que explica el nom de Porto Petro partint de la visita de Sant Pere a aquest port fan que el poble que les posseeix, es vegi enaltit amb la presència d'uns personatges d'una gran transcendència històrica. Els moros, antics pobladors de l'illa, són també protagonistes de moltes d'aquestes històries, com és el cas dels anomenats *Cementiris de moros*, que trobam ubicats a pobles tan dispersos com Petra, Bunyola, Porto-Cristo o Santa Margalida.

Però no totes les llegendes explicatives d'un topònim fan

referència a personatges alts o coneguts a tot arreu. Els petits herois o antiherois locals tenen cabuda també dins el gruix de les llegendes etiològiques. Podem esmentar, a nivell d'exemple, *La cova de na Joana* (Palma), on la superstició i la bruixeria hi tenen un lloc important, o una altra tan senzilla com la del *Carrer dels negrins* (Santa Margalida), que al·ludeix simplement a la hipotètica presència, altre temps, d'uns individus de raça negra a l'esmentat carrer.

Finalment, les pedres són també un element configurador de molts d'aquests relats. Pedres, roques i fins i tot muntanyes, ajudades per la infatigable feina d'uns elements de la natura com són les pluges o el continu anar i venir de les ones, adquireixen màgiques formes que fan brollar tot seguit la llegenda de la imaginació popular. Podriem citar aquí el cas de la *Mare de Déu Filadora* (Lluc), creada a l'entorn d'una pedra que observada amb atenció (i amb una mica d'observació) pot recordar el fus d'una filadora; o també el de *La cadira del rei* (Valldemossa), pedra amb forma de cadira on es diu que es va asseure el rei en Jaume per descansar. També són moltes les llegendes que utilitzen les pedres com a senyal del lloc on es produí algun fet important, com per exemple *La pedra sagrada* (Andratx), *La pedra d'en Moiana* (Montuiri), *El còdol d'en Seba* (Lluc), *El penyal de l'ermità Macari* (Artà) i moltes d'altres. Les marques a les pedres, clara obra de l'erosió, són també molt estimulants per a la imaginació. Personatges com el rei en Jaume, Sant Jordi, Sant Cristòfol o el Comte Mal han deixat constància, amb la marca de les potes dels seus cavalls o d'alguna part del seu propi cos, del seu pas pels diferents pobles de la nostra illa. A algunes d'aquestes marques la gent els atribueix fins i tot propietats curatives, com és el cas de les *Ditades de la Mare de Déu del Cocó*, que tenen la propietat, si el pelegrí les toca el dia de la festa de la Verge, de curar els padastres.

LLEGENDES RELIGIUSES

Un lloc amb una religiositat popular tan arrelada com la que ha tingut Mallorca ha hagut de produir, per força, un nombre molt elevat de llegendes d'aquest tipus. Els cultes religiosos i les tradicions que amb ells han nascut s'han anat tenyint, amb el temps, de la imaginació i la vitalitat del poble, un poble que els ha anat conferint una nova vida situant-los, alhora, més al seu abast.

Tenint en compte que una de les principals funcions d'aquestes llegendes era la de difondre arreu de l'illa la devoció a les imatges que n'eren protagonistes no és gens estrany que els principals propulsors d'aquestes hagin estat els capellans, que han anat repetint-les, any rere any, als sermons de la festa del Sant, Crist o Verge en qüestió. Un altre element que ha afavorit també aquesta conservació ha estat la composició, que va arribar a ésser molt nombrosa, de goigs i altres obres d'aquest mateix tipus realitzades normalment per clergues i que, musicades, eren apreses gairebé de memòria pels fidels i repetides de pares a fills assegurant d'aquesta manera llur transmissió. Per tot això, les llegendes religioses han estat les que més facilitats han tingut a l'hora d'esser conservades dins la memòria del poble, fet del qual ens adonarem tot just començar la nostra tasca recopiladora.

Sobre l'origen d'aquestes llegendes ha de dir-se que resten ben lluny d'esser originals, si bé presenten alguns trets propis del lloc on teòricament es desenvolupa l'acció i també dels seus costums. Ja Paul Saintyves, al seu llibre *Els sants successors dels déus* (2) parlava del culte als sants com a substitució del culte als déus pagans i és bastant probable que així fos, tot i que després aquests cultes s'haurien anat

(2) SAINTYVES, Paul: *Els sants successors dels déus*. Ed. Nourry. París, 1907.

El miracle del Sant Crist del convent de Sóller (Xilografia de Can Guasp)

remodelant a partir de trets ja propis de les comunitats cristianes naixents. D'altra banda, les històries sobre vides de sants són travessades, molt sovint, d'altres històries molt més antigues que el Sant, Verge o Crist que en són protagonistes, i que poden procedir d'indrets molt allunyats del lloc on ara es desenvolupa la llegenda. Un cas amb què ens trobarem i que exemplifica molt bé tot això és el d'una de les múltiples llegendes nascudes arran de la tan coneguda Mare de Déu de Lluc i que diu més o menys així: una dona de mala vida que havia anat a Lluc amb la intenció de trobar, a causa de les nombroses pelegrinacions, una major clientela, fou privada d'entrar al santuari per dos àngels fins el moment que, penedida, anà a confessar els seus pecats i es convertí. La història, com es pot veure, és idèntica a la que es conta de Santa Maria Egipcíaca, ubicada a Terra Santa i que data del segle IV de la nostra era (molt anterior, en conseqüència, a la llegenda de Lluc). Així encara, la gran majoria de la gent no és conscient d'aquesta manca d'originalitat; per contra, no sembla ni tan sols adonar-se de les múltiples repeticions que es donen entre les històries de les distintes imatges de dins Mallorca mateix.

Algunes d'aquestes llegendes religioses són l'explicació de tradicions que cada any es van repetint i que la gent segueix sense recordar, en molts de casos, el perquè d'aquests costums ni la seva simbologia. És aquest el cas del *Sant Crist dels Lliris* (Palma): l'esmentada imatge donà a Sor Isabel Cifre, en temps d'una forta pesta, un manat de lliris amb els quals aquesta curà molts dels afectats. Aquesta seria l'expli-

cació del costum de beneir lliris amb finalitats curatives que sembla que encara avui es conserva a certs indrets de Palma i del qual gairebé ningú no en coneix l'origen. Un altre exemple que podria esmentar-se és el de la imatge del *Sant Crist de Manacor*, portat encara avui exclusivament per capellans a la processó del divendres sant. El motiu d'aquest costum, també poc conegut, respon a una llegenda que diu que un dia volgueren dur-lo seglars i va pesar tant que no varen poder ni tan sols alçar-lo. La voluntat de la imatge, evidentement, era la d'esser portada només per capellans.

Partint del protagonista de cada una d'elles, podem dividir tot el conjunt de les llegendes religioses en tres grups:

- Sants Crists
- Verges
- Sants, Beats i Venerables

D'entre elles, les que pretenen una major veracitat són sens dubte les de Crists, ja que ens vénen situades d'una manera molt concreta en el temps (fins i tot se'ns dona molt sovint la data exacta, com és el cas de la llegenda del *Sant Crist d'Alcúdia*, situada l'any 1507). D'altra banda, de tot el que aparentment succeí en tenim constància per mitjà d'actes preses davant notaris públics dels quals se'ns donen el nom i els llinatges i amb el testimoni signat de representants d'entitats importants del poble en aquells moments i que anaren a comprovar la certesa de l'esdeveniment.

La tipologia que pot establir-se a partir de les llegendes d'aquest tipus que hem recollit és bàsicament aquesta:

1. Llegendes que tenen com a pretext les rogatives, ja

siguin per combatre la fam (*Sant Crist de la Mercè*, a Palma), ja per demanar la pluja necessària per al camp (*Sant Crist d'Alcúdia*, *Sant Crist de la Passió* de Montuïri, etc.).

2. Llegendes de les quals són protagonistes mariners i que poden ésser, a la vegada, de dos tipus:

a) Els mariners, pescant, troben la imatge (*Sant Crist del Calvari*, de Pollença).

b) Els mariners es troben en perill de mort a causa d'una tempesta i prometen deixar la imatge que porten al primer lloc on pugin desembarcar (*Sant Crist de Manacor*).

3. Llegendes que presenten el descobriment d'imatges que havien estat amagades en temps de moros (*Crist del Sant Sepulcre*, de Palma; *Crist de El Terreno...*).

4. Llegendes que presenten la salvació d'un pecador (*Crist de Santa Eulàlia*, de Palma; *Crist del Convent*, de Sóller, etc.).

5. Llegendes de Cristos salvats miraculosament del foc o d'un esfondrament (*Sant Crist Valent* i *Sant Crist de l'Esperança*, de Palma).

6. Llegendes que ens parlen de la comunicació directa de la imatge de Crist amb una monja (*Sant Crist de Sor Cifre*, de Palma).

Les llegendes de Verges, d'altra banda, es caracteritzen especialment per la seva manca d'originalitat i per presentar-nos la Verge, en el major nombre dels casos, en el paper de mare protectora que cura malalts, salva pecadors, ajuda mariners en perill, etc. Això no obstant, en alguns casos la trobam jugant un paper del tot diferent: el de venjadora d'ofenses rebudes. És aquest el cas de la *Mare de Déu de la Neu*, de Fornalutx, a qui un home mutilà un braç amb un arcabús; poc temps després, una filla d'aquest mateix home nasqué sense braços.

La tipologia d'aquestes llegendes és molt semblant a la dels Cristos, però en aquest cas cal fer especial esment a les llegendes que parlen de la trobada de les imatges i que són nombrosíssimes. Totes aquestes llegendes parteixen d'unes premisses idèntiques i podem, per tant, establir-ne un esquema bàsic, que seria més o menys el següent:

1. Un pastoret es troba a la muntanya guardant el seu ramat.

2. Veu un estrany resplendor o sent càntics celestials, però es fa por i no s'hi acosta.

3. Després d'una sèrie de dies de repetir-se aquest fet es vesteix de coratge i s'acosta al lloc d'on li sembla que provenen el resplendor o els càntics i que normalment sol ésser una cova o una muntanya.

4.a El pastor troba la imatge allà amagada, se l'enduu a casa seva i l'amaga. A vegades intenta agafar-la però no pot a causa del gran pes d'aquesta, que demostra així el seu interès per quedar allà on és. (Si es dona aquest darrer cas, el punt cinquè es suprimeix).

4.b El pastor, sense tocar res, va a cercar reforços. Inicialment no el creu ningú, però després d'insistir una sèrie de dies torna al lloc en qüestió amb el rector i altra gent del poble, agafen la imatge i se l'enduen al poble.

(4.a i 4.b s'exclouen)

5. L'endemà de l'arribada al poble de la imatge, aquesta desapareix miraculosament i és retrobada al lloc inicial de la descoberta. Aquest fet es produeix successives vegades.

6. Finalment, interpretant aquest fet com a desig de la imatge de quedar sempre al lloc on aparegué inicialment, es construeix una capelleta per al seu culte allà mateix.

Normalment les imatges solen ésser trobades per un pastoret: és el cas de la de la Victòria (Alcúdia), la de Costitx, la de Sant Salvador (Felanitx), la d'Inca, la de Lluc, la de Monti-Sion (Porreres), la de Sant Joan, la de Sant Llorenç, etc. De fet, no és gens estrany trobar la figura del pastor com a in-

termediari entre Déu i la divinitat ja que aquest sol ésser presentat als Evangelis com a símbol de puresa (cal recordar també que Crist s'identifica amb un pastor a la famosa paràbola del Bon Pastor). Algunes vegades, però, l'intermediari no és un pastoret sinó unes dones pietoses (*Ntra. Sra. de Pollença*), uns mariners (*Mare de Déu de la Mar*, a Pollença) o altres gentes (*Mare de Déu de Maria de la Salut*). Aquests casos, però, són molt poc nombrosos.

Dins el grup de les llegendes de Sants, Beats i Venerables cal fer referència inicialment a tres grups ben diferenciats:

En primer lloc cal parlar d'aquelles llegendes protagonitzades per sants que molt probablement no visitaren mai Mallorca però entorn dels quals la gent ha anat teixint també una aurèola llegendària, situant-los a un lloc concret de la geografia mallorquina. És el cas de la llegenda sobre l'origen del nom de Porto Petro, que s'explica a partir de la presència de Sant Pere, el deixeble de Crist, a l'esmentat port.

En segon lloc trobam aquelles llegendes lligades amb sants no pròpiament mallorquins però pertanyents a l'àrea del domini català i que realment estigueren algun temps a Mallorca. És el cas de Sant Vicenç Ferrer i de Sant Ramon de Penyafort, per exemple, dels quals trobam llegendes ubicades a pobles com Petra o Sóller.

En tercer lloc trobam les llegendes referides a herois ja pròpiament mallorquins i que se centren, sobretot, en tres personatges molt coneguts arreu de Mallorca: Santa Catalina Tomàs, el Beat Ramon Llull i la Venerable Sor Francina Aina Cirer, més coneguda amb el nom de la «Tia Xiroia». La resta dels protagonistes d'aquestes llegendes són ja secundaris i solen ésser coneguts només al poble que els vegé néixer i a les seves rodalies. Així, ens trobam amb un nombre de protagonistes molt reduït i, per contra, amb una quantitat de llegendes protagonitzades per ells realment elevadíssima. La causa d'aquest fet es troba a l'exagerada acumulació de llegendes a cada un d'aquests protagonistes: Sta. Catalina és el personatge central de més de quaranta llegendes, i la Venerable de Sencelles ho és de prop de cinquanta. En aquests casos, però, més que d'una multiplicitat de llegendes pot parlar-se d'una vida absolutament llegendària.

LLEGENDES HISTÒRIQUES

Les llegendes històriques són la reinterpretació que el poble fa d'aquells fets i esdeveniments històrics que ha viscut. Hem definit la llegenda com una narració on es mesclen episodis històrics i elements imaginatius, i podem dir ara que la llegenda històrica és aquella on els fets objectius tenen una major importància i on el seu pes és més clar i decisiu.

La llegenda històrica es caracteritza per no ésser immediata al fet i per unir fets cronològicament separats. Presenten «l'altra» història, menys llibresca i realista però més popular, viva i palpitant. El poble crea les llegendes històriques per recordar aquells fets del passat que, d'una manera o altra, han tingut més importància per a la col·lectivitat i que, per tant, han influït més notablement en la configuració de la seva identitat nacional.

L'origen d'aquestes llegendes el podem trobar, probablement, en els relats orals que feien els qui havien estat testimonis dels fets reals; transmeses de generació en generació, les llegendes aniran perdent uns detalls i en guanyaran d'altres segons la importància que cada transmissor els doni, fins que arriba un moment que el mateix fet, de fons històric real, és considerat pel poble com a verídic, però en realitat està molt alterat, presentant-nos els fets no tal i com varen passar (cosa que fan o pretenen fer els historiadors), sinó com la imaginació del poble ha volgut que fossin. La història fa constar els fets, mentre que amb la llegenda el poble els interpreta.

Moros i cristians
al Port de Sóller,
per la fira de maig.

Els protagonistes de les llegendes històriques són personatges, moltes vegades, quasi mítics; són personatges històrics les accions dels quals deixaren una profunda petjada en el record dels seus contemporanis, els quals anaren teixint, sobre ells, una aurèola llegendària que a mesura que passava el temps anava tornant-se més fantàstica i allunyada de la realitat fins el punt que el poble ha arribat a oblidar-se del fonament històric primitiu que va originar el relat.

Aquestes llegendes poden tenir com a protagonista un únic individu o bé un grup humà; sovint, hi trobam també la parella, tant si es tracta d'home i dona, relacionats sobretot pel sentiment amorós, com si es tracta d'una parella del mateix sexe, unida per relacions d'altre tipus com pot ésser la d'esclau-senyor.

A les llegendes històriques trobam fixat d'una manera molt precisa el lloc on va passar l'acció, el temps en què va transcórrer i el personatge que va protagonitzar el fet; però a cap d'aquests tres elements se li pot donar un valor exacte i rigorós ja que, com hem dit abans, la llegenda presenta com a contemporanis fets allunyats en el temps i, a més a més, una mateixa llegenda pot canviar de lloc, de temps i fins i tot de personatge, encara que això darrer és menys freqüent (Vegeu *Itinerància i distribució geogràfica de les llegendes*).

Si ens fixam en la gran quantitat de llegendes històriques que tenim a Mallorca i en fem una classificació, podrem esbrinar quins han estat els esdeveniments que, de la història de Mallorca, més han quedat en el record del poble i als quals aquest ha donat una major importància.

En primer lloc i per la seva extraordinària abundància destaquen les llegendes referides a moros. Aquestes expresen l'impacte que per al poble mallorquí va tenir la invasió musulmana, el seu domini damunt l'illa i després de la conquesta de Jaume I les contínues interferències que entre els dos mons, musulmà i cristià, hi ha hagut; en parlar d'interferències ens referim als famosos desembarcs de moros, tan nombrosos fins pràcticament el segle XVIII.

Les llegendes de moros aporten una gran quantitat d'informació sobre el conflicte ètnic entre moros i cristians. Si els donam una ullada ràpida veiem que tres aspectes en destaquen clarament:

1. El limitat espai geogràfic dels mallorquins estava constituït per «Mallorca» i «fora Mallorca».
2. Les dues urbs més importants del món eren Ciutat i Alger.
3. La seva concepció ètnica dividia els homes en dues classes: moros i cristians.

D'entrada, podem subdividir-les en dos grans grups: un que comprendria totes aquelles llegendes que presenten els moros com a amos de Mallorca, i un altre grup que presenta la situació després de la conquesta del rei en Jaume; després d'aquest fet, els moros o bé han quedat a Mallorca i són esclaus o bé han tornat a Alger i des d'allà viatgen periòdicament cap a Mallorca per fer incursions i desembarcs amb més o menys èxit.

Les llegendes que parlen de la Mallorca dominada pels àrabs no són moltes, però sí suficients per extreure'n la visió totalment idealitzada que els mallorquins tenien dels invasors: els moros vivien molt bé, en grans palaus que s'havien fet construir amb vistes magnífiques damunt la mar, la vall o la muntanya, palaus amb moltes estances, envoltats de jardins plens de flors, plantes, arbres, brolladors i tota classe de jocs d'aigua, palaus que en el seu interior guardaven extraordinàries riqueses en or, plata i pedres precioses. Eren homes forts, valents, astuts, bells i sensuals. Aquesta visió es desprèn de llegendes com *El moro enamorat*, *El túnel dels moros*, *El tresor de Zoraida*, *Gulnara d'Hyrian Alcannelet*, *Balaixa d'Algarzení* i *les flors d'ametller*, entre d'altres.

Pel que fa a aquest primer grup cal remarcar dues coses: la primera és que aquestes llegendes ens reflecteixen només la vida descansada dels grans senyors musulmans, però molt poc o res se'ns diu de la resta de la població; la segona és que el tema que predomina en totes les llegendes d'aquest tipus és l'amor, amor entre races distintes (per exemple a *El moro enamorat*: Mussa, gran senyor musulmà, i una captiva cristiana) o amor entre dos àrabs (com és el cas de *Balaixa d'Algarzení*), però sempre la felicitat dels amants es veu desbaratada per un tercer que fa perillar l'amor.

Però el grup més nombrós de les llegendes de moros el constitueixen aquelles que parlen dels esclaus moros i dels desembarcs, una vegada que l'illa es troba ja a mans dels cristians.

Sens dubte, el perill dels desembarcs moros devia tenir la població en un estat de continua tensió. No hi havia cap sistema organitzat de defensa i cadascú els havia de fer front com podia. No hi ha poble de la costa que no pugui contar el seu desembarc.

La majoria dels desembarcs es feien en grups reduïts de moros que assaltaven principalment possessions o individus que es trobaven dispersos pel camp i, per tant, sense protecció (pagesos, però sobretot pastors). Però altres vegades els desembarcs es convertien en invasions, i en aquest cas l'objectiu era el saqueig de poblacions. El botí d'aquests pirates solia ésser bestiar, blat, farina, tot tipus d'estrís usats a la casa i al camp, i homes i dones per ésser venuts com a esclaus a Alger o per demanar després rescats a les famílies dels captius.

És un fet de tots conegut que pràcticament fins l'aparició del turisme, Mallorca va viure d'esquena a la mar i els pobles se situaven a una distància prudencial de la costa, precisament per protegir-se en certa manera dels atacs dels pirates i així tenir temps d'organitzar la defensa abans que aquells arribassin a la vila; i si els nuclis urbans estaven més acostats a la mar del que la seguretat aconsellava, es feia necessària la seva fortificació. Això succeïa a Alcúdia, Capdepera o Santanyí. A les possessions que estaven prop de la costa o també molt allunyades dels nuclis de població es construïen torres fortificades que permetien una millor vigilància dels voltants i en cas que els moros arribassin fins allà servien de refugi als qui hi treballaven. La importància d'aquestes torres es posa de manifest en llegendes com *El fet de la torre de Canyamel*, *La Torre del Cap Vermell*, *Assalt a La Mesquida* i *La torre nova*, per exemple.

Els dos desembarcs més famosos de l'illa tingueren lloc a Sóller i a Pollença. Destaquen de la resta per la quantitat de moros desembarcats (mil set-cents homes a Sóller i mil cinc-cents a Pollença) i encara avui es commemoren amb un simulacre de lluita entre moros i cristians. D'aquelles ocasions en sortiren llegendes populars entorn dels herois locals: *Les Valentes Dones de Ca'n Tamany* a Sóller i *En Joan Mas* a Pollença.

Pel que fa als petits desembarcs, hem de dir que en ells els moros mostren un gran sentit pragmàtic i una gran astúcia, però moltes vegades aquesta astúcia es converteix en extraordinària ingenuïtat. Si en els dos grans desembarcs de Sóller i Pollença és la valentia dels cristians la que els dona la victòria, en aquestes topades els cristians se'n surten bé gràcies, en bona part, a la ingenuïtat dels enemics. Per exemple, els moros són astuts perquè ataquen sempre per sorpresa, moltes vegades s'amaguen en la fosca de la nit, però són ingenus perquè no se'n adonen que els cristians els han canviat de lloc els senyals (fulles de porrassa o de figuera de moro) que els havien de mostrar el camí de tornada a les barques després del saqueig. Aquesta ingenuïtat arriba moltes vegades a la imbecilitat, pensem en la llegenda de *L'assalt a la Mesquida*, on els moros volen fer renegar una al·lota del cristianisme ficant-li esquerdes de canya dins les ungles i ella, per impedir-ho, diu —«Jo llenec, jo llenec», en lloc de dir jo renec, i els moros deixen de martiritzar-la perquè creuen que ha renegat.

Qualsevol sistema per defensar-se dels invasors és vàlid: *El pastor del pou de Ses Basses* pot fugir gràcies al seu enginy; la madona de Son Jordi es tanca dins la torre quan els moros hi compareixen i per impedir que hi pugin els tira escudelles, plats, i fins i tot caseres d'abelles i «els moros espolsa que espolsa, i com més espolsaven més els picaven les abelles i hagueren de fugir»; d'altres empren les pedres o la llet

calenta per fer-los fugir i fins i tot els gabellins invoquen, com a darrer recurs, la Mare de Déu de l'Esperança de Capdepera, que envia una boira molt espessa tres vegades seguides i que impedeix que els moros puguin desembarcar.

Aquests desembarcs serveixen sobretot per fer captius entre els cristians mallorquins i vendre'ls com a esclaus a Alger. Alguns topen amb bons senyors i aconsegueixen la llibertat com a premi als seus serveis (*El moro cec*); altres tenen la sort d'ésser comprats per aquells moros que abans havien estat esclaus a Mallorca i que varen ésser tractats amablement pels mallorquins i ajudats per ells a tornar a Alger: *El patró esclau*, *N'Amet*, *El moro de dins la cova*; altres no topen tan bé, no perquè els maltractin, sinó perquè els tenen massa gelosos i no els volen deixar partir i no tenen altra opció que fugir, com els protagonistes de les llegendes *L'esclau que fugí* o *L'esclau gabellí*. Per regla general, a totes les llegendes que parlen d'esclaus s'insisteix en el fet que aquests solen rebre bon tracte, tant a terra de moros com a Mallorca, i tant els esclaus moros com els mallorquins fan bé la seva feina i molts d'ells tenen gran lleialtat als seus senyors (*El sen Guaita*, *L'esclau de So'n Fe*, *L'esclau de les varques*, etc.).

Tot aquest cúmul de dades que ens ofereixen les llegendes referides a moros aporta molta llum sobre la història social de l'illa.

El segon fet que, sens dubte, apareix més reflectit a les llegendes populars de caire històric és la conquesta de Mallorca per Jaume I i l'establiment d'una dinastia reial mallorquina. Els reis d'aquesta dinastia que el poble recorda amb més entusiasme són Jaume I i Jaume III. Jaume III és recordat com el darrer rei mallorquí i la seva heroica mort a la batalla de Llucmajor s'ha convertit, amb el temps, en llegenda.

El gran heroi de Mallorca és, emperò, Jaume I. Ell és el *Rei* conquistador i, de fet, les primeres passes que va donar a l'illa preparant la lluita contra els moros han estat totes elevades pel poble a la categoria de llegendes: el seu desembarc a Pantaleu (*Primera missa a Pantaleu*), el seu avanç cap a Santa Ponça (*La pedra sagrada*), el senzill dinar que feren ell i els seus cavallers prop de Ciutat (*Bendinat*) i, finalment, el setge a la ciutat (*L'avenc d'en Corbera*). Aquestes quatre llegendes recorden els inicis de la conquesta. A més, Jaume I, que muntat a cavall recorria Mallorca, deixà la seva empremta per tota l'illa: a Inca, Marratxí, Alaró i a molts d'altres llocs trobam les petjades del cavall del rei marcades per a sempre a la terra mallorquina.

Al costat de les llegendes que ens presenten Jaume I com un ésser idealitzat, n'hi ha unes altres que ens mostren el seu caire humà. Així el poble li atribueix anècdotes i malalties com l'ofegó que li feia tan costosa la pujada al Teix. La seva força com a heroi indiscutible va més enllà de la seva existència en aquest món i, una vegada mort, encara és temut pels moros i reclamat pels cristians que el tenen en el seu pensament quan han de lluitar a ferotges batalles.

Fins aquí hem parlat dels dos grups més nombrosos de llegendes històriques; resta encara dir algunes paraules d'aquelles llegendes que tenen com a protagonistes bandolers, bandejats i personatges locals populars.

Del primer grup destaquen, per ésser els més temuts, els bandolers: gent sense casa ni foganya que vivia amagada a les muntanyes i que davallava vora els camins per assaltar els viatgers indefensos que gosaven recórrer l'illa. Els seus atacs eren ràpids i mai ningú els podia agafar. La llegenda diu que aquesta habilitat per fugir de la justícia era producte d'un objecte embruixat que solien dur penjat al coll: la caps de plata d'en Rotget o la medalla d'en Moiana.

Cada bandoler tenia el seu redol preferit per dur a terme els seus assalts: en Mateu Roig (conegut com «el bandejat») a Lluc, en Moiana a Montuiri, el bandoler del Puig de Socorats a Palma, en Rotget a Sóller, en Bruixa a Alaró i el Capità Negre a Calvià.

Quant a les llegendes sobre personatges locals populars, hem intentat classificar els seus protagonistes en tres tipus:

1. Aquells que són coneguts a tota l'illa per les seves accions heroiques: en Joan Mas, les Valentès Dones...

2. Aquells que són coneguts per la seva crueltat: el Comte Mal, el senyor de Son Grua...

3. Aquells que són coneguts en el poble on visqueren a causa de les anècdotes o successos diversos que protagonitzaren: en Tià de Sa Real, els al·lots de Son Porc, l'ermità Macari, en Peña, l'Arxiduc Lluís Salvador, etc.

S'ha de dir, però, que algunes de les llegendes d'aquest grup poden ésser incloses en altres apartats. Aquest és el cas, per exemple, de la llegenda d'en Joan Mas, que és a la vegada una llegenda referida a un desembarc de moros i una llegenda referida a l'heroi pollencí. El mateix succeeix amb les Valentès Dones de Sóller o amb les llegendes de bandolers.

LEGENDES DE SUPERSTICIONS

Les llegendes que englobam sota aquest epígraf són aquelles on la meravella de què parlàvem en definir la llegenda tenen un pes més considerable. En els relats sobre supersticions l'element sobrenatural i fantàstic juga un paper primordial, gairebé essencial.

Mallorca és, per diverses raons però sobretot per la seva condició d'illa, terra de superstició i això no es contradia gens ni mica amb el fet que sigui també un lloc de religiositat ben arrelada. Ambdues coses són perfectament compatibles: per un costat va la religió i per una altra la superstició, i a molts de punts totes dues es toquen.

Podem dividir les llegendes sobre supersticions en dos grups ben diferenciats:

— Llegendes sobre pors, bruixes i bubotes.

— Llegendes sobre recerques de tresors.

Dins el primer grup les llegendes de pors són les més nombroses i es caracteritzen pel fet de servir per ridiculitzar la mateixa por; vénen a dir que la por, un cop coneguda, no és res.

En aquestes narracions populars la por apareix quasi personificada, de vegades com a sinònim de fantasma, i sol ésser una ànima que, per obra d'un encantament, roman en el purgatori fins que qualcú (l'heroi de la llegenda) és capaç de superar el seu temor i així desfer l'encanteri, alliberar l'ànima i acabar, així, amb la por. Aquest és el cas de *La por de Conques*, que conta com un jove va ésser capaç de passar tota una nit a la possessió de Conques on deien que hi sortia por, aconseguint així rompre l'encanteri d'una ànima que estava dins el purgatori per haver pegat una bufetada al seu pare. És el simple fet de no esclaiar-se el que venç la por; així, a *La por d'Es Rafal* el protagonista destrueix la por rient-se d'ella. També pot donar-se el cas que la por no existesqui, és a dir, que no hi hagi ànima en pena sinó que els renous estranys o les visions misterioses siguin producte de la imaginació de l'home quan aquest es troba en un estat d'ànim propens a sentir por.

Els relats que parlen de bruixes i bruixeries són també molt nombrosos. En el major nombre de casos, les bruixes són uns personatges que intervenen en les relacions humanes, en els assumptes amorosos. El tema es troba localitzat a diferents contrades: a Consell (*La cusseta negra i el moix negre*), a Galilea (*La cusseta blanca, L'embruix d'una gelosia*), etc.

Les bruixes que intervenen en aquestes llegendes actuen mogudes, sovint, pels mateixos interessos: la gelosia, el càstig a l'amant infidel, la venjança...

És molt corrent que l'al·lota festejada prengui la forma d'un animal per aparèixer davant el seu enamorat. El fil argumental de la història és sempre el mateix: l'al·lota sap que el que la festeja li és infidel. Quan aquest jove va a veure-la es troba pel camí amb un animal —pot ésser un canet, una lle-

bre, una somera o fins i tot un lleó— que torna a comparèixer cada vegada que el fa fugir, ja sigui a pedrades o a bastonades, fins que el fèr fort. Quan torna a veure la seva al·lota la troba ferida al mateix lloc on ell havia ferit l'animal. El grau d'importància d'aquestes ferides difereix d'una llegenda a l'altra. Pot anar d'un braç romput fins a la mateixa mort, passant per unes dents trencades.

Finalment, hem d'incloure en aquest primer grup les llegendes que contenen aparicions de personatges que en vida foren coneguts per la seva crueltat.

El personatge sens dubte més conegut per les seves aparicions és el Comte Mal. Sobre ell hi ha dos tipus de llegendes: unes on apareix en vida posant de manifest la seva crueltat i unes altres on apareix després de mort com a ànima en pena que les nits de lluna nova recorre la vall de Galatzó muntat en un cavall envoltat de flamades que s'alimenta d'ànimes condemnades i camina entre remor de cadenes, eternament maleït i aterrint la gent dels pobles veïns, entrant a les cases per les juntes de les portes.

Dins aquesta Mallorca negra destaca també el record de la Inquisició. Amb aquest tribunal de trista fama podem relacionar llegendes com *El pou de l'Enqueridor* o *El cavall d'aram de l'Enqueridor*, llegendes estranyes, contades en veu baixa i a cau d'orella que demostren la por que aquesta institució creà a la nostra illa.

Les llegendes sobre la recerca de tresors, d'altra banda, constitueixen un grup molt compacte amb unes característiques ben definides:

1. Es reparteixen per tota la geografia mallorquina sense que sigui clar el seu predomini en unes determinades contrades. N'hem trobat a Artà, Manacor, Sineu, Son Servera, Puigpunyent, Andratx, Sóller, Bunyola, Santa Maria, Pollença, Valldemossa i Alaró.

2. La majoria no expliquen l'origen dels tresors. Només algunes contenen que foren els moros qui enterraren aquestes grans quantitats d'or i joies quan els cristians començaren a dominar l'illa.

3. Podem parlar de tresors trobats com el de l'avenc de Son Pou o el de les cases d'Alfàbia, i d'altres que encara romanen amagats perquè ningú els ha sabut trobar o no ha tingut el valor necessari, car un dels requisits bàsics per trobar el

tesor és la valentia del qui el cerca. La por, en aquests casos, es castigada amb una maledicció.

4. Per trobar el tresor s'han de superar una sèrie de proves que són explicades al qui el cerca per una veu misteriosa, per una espècie de missatger o enviat d'aspecte humà però sovint transformable en animal, o també pels vells del poble que per tradició contenen als joves com s'ha de fer per treure'l.

5. Els tresors es troben amagats amb preferència a l'interior de muntanyes, però també en podem trobar dins una cova o dins un pou.

6. El que s'ha de fer per trobar el tresor és, la majoria de vegades, prou complex. Hi intervenen una sèrie d'elements:

a) Animals: quasi sempre una serp o un bou. Ells són els qui guarden el tresor.

b) Llesques de pa, beneïdes o no, que el cercador ha de donar als animals perquè esclatin i aparegui el tresor.

c) Elements religiosos que són necessaris per acabar amb els encantaments: ciris beneïts el dia de Sant Joan o el dissabte de Pasqua, intervenció de frares i monges, necessitat de dur llesques de pa a l'església el dia de Sant Blai, etc.

d) Només és possible obtenir el tresor certs dies de l'any (el dia de Sant Joan, el dissabte de Pasqua, el dissabte de Sant Joan) o cada cert temps (cada cent anys, per exemple).

ITINERÀNCIA I DISTRIBUCIÓ GEOGRÀFICA DE LES LLEGENDES

Un dels fets que més destaca quan ens miram d'aprop les llegendes populars mallorquines és la itinerància que presenten. La llegenda no és en absolut estàtica, sinó que un mateix argument, de vegades amb algunes variacions, el trobam petit a diversos pobles. No estam parlant de diverses versions d'una llegenda sinó de llegendes distintes ja que encara que l'argument sigui molt semblant cada poble reconeix la seva com a pròpia, única i original i ni tan sols sospita que en un altre poble, de vegades proper però d'altres una mica distant, s'hi trobi també aquella mateixa narració.

La itinerància d'una llegenda implica la seva adaptació, és a dir, una llegenda ja formada s'ha d'adaptar a un nou medi que, en principi, li és estrany. Aquesta adaptació pot ésser total o parcial.

Tal vegada l'exemple més clar d'itinerància d'una narració llegendària amb una adaptació total al nou entorn que l'acull sigui la del *Comte Mal*. Aquesta llegenda sorgí a Mallorca per influència de la llegenda catalana del *Comte Arnau*, de la qual n'és l'element essencial una cançó popular, impressionant diàleg entre l'ànima d'Arnau i la seva vídua, nascuda segons els estudiosos a la fi del segle XVI a Ripoll. Des d'allà la cançó es propagà pel Principat i per Mallorca, i en derivà la llegenda de l'ànima en pena.

La cançó es coneix en els termes de Santa Margalida, Maria de la Salut, Puigpunyent, Galilea, Calvià, Capdellà i S'Arracó; és a dir, en els primitius dominis del Comte Mal, principalment en els indrets propers a la costa de ponent, que foren els que probablement tingueren més contacte amb Catalunya.

S'ha intentat identificar el Comte Arnau amb un personatge real, però això no s'ha pogut fer sinó cometent molts d'errors.

La llegenda s'adapta a Mallorca a través de la seva cançó i el Comte Arnau es transforma en el Comte Mal, que sí té nom i llinatges: Ramon Safortesa Pacs-Fuster de Villalonga i Nét, segon comte de Santa Maria de Formiguera, senyor de les antigues cavalleries d'Hero, Santa Margalida, Alcudiola, Maria, Puigblanc, Castellet i Tanca, i visqué entre 1627 i 1694. Sembla que exigia els seus drets tributaris d'una manera que suposava l'opressió total dels qui habitaven les terres gravades amb els seus drets senyoriais. Per fer complir els seus

drets no escatimava crueltats, per això fou fàcil posar-li el sobrenom de Comte Mal.

La llegenda catalana sofreix, doncs, una transformació que possibilita la seva adaptació a les condicions etnogràfiques i socials de Mallorca. És evident que la història és la mateixa des del moment que l'origen d'una està en l'altra, però el procés d'enriquiment que s'ha produït amb la itinerància obliga a parlar de dues llegendes distintes.

La itinerància d'una llegenda pot provocar, emperò, una adaptació només parcial que suposa, en la major part dels casos, un canvi de la localització de la llegenda, però l'argument, els protagonistes i el temps en què ocorren els fets són idèntics. Els exemples d'aquest tipus són encara molt més nombrosos. En seleccionarem tres de molt clars. El primer correspon a la història de l'esclau moro que és tractat bé pel seu amo mallorquí i que, després, aquest mallorquí és fet presoner pels moros en un desembarc i és portat a l'Alger on el venen com a esclau. Es dona la casualitat que el compra aquell moro que havia estat esclau seu i ara li torna el favor donant-li la llibertat i pagant-li el viatge de tornada a Mallorca. Aquest argument es repeteix a moltes llegendes, entre d'altres a *El patró esclau* (Andratx), *N'Amet* (Felanitx) i *El moro dins la cova* (Santanyi).

Un altre exemple és el de la història dels moros que per no ésser agafats pels cristians es tiren d'una muntanya o d'un penyal per avall amb el cap dins unes alfàbies, pensant que així no seran vists ni es faran mal. Aquesta història la trobam a Deià (*Els moros del Castellet*), Alaró (*En Fonoll moro i les alfàbies*), Felanitx (*Moros i alfàbies de Santueri*) i també a Lluç (*El puig de N'Escuder*), encara que aquí es tracta de sorprendre un moro convertit al cristianisme, de nom Amet, que tornava a Lluç després d'haver anat a mercat a Inca, per robar-li tot el menjar.

Altres exemples són els desembarcs de moros que es repeteixen a quasi totes les zones costaneres de Mallorca pràcticament amb la mateixa història. Podem citar el cas molt clar de les llegendes *El cabrer i les fulles de porrasa* i *Els moros desembarquen en el Port del Canonge*. A la primera se'ns conta el desembarc d'un grup de moros al Port de Valldemossa durant la nit. Com que no coneixien molt bé el terreny decidiren d'assenyalar el camí amb fulles de porrasa i així, després del saqueig, els seria molt fàcil trobar el camí de tornada cap al port. Però un cabrer cristià s'adonà de l'estratagema dels moros i es dedicà a recollir les fulles de porrasa i a col·locar-les orientades cap a un avenc que hi havia a les proximitats. Quan els moros volgueren tornar a les barques seguiren tots confiats el camí marcat i com que era de nit i no hi veien, caigueren dins l'avenc. A *Els moros desembarquen en el Port del Canonge* trobam la mateixa història, però localitzada dins el terme municipal de Banyalbufar. L'objecte del saqueig no és aquí el poble de Valldemossa sinó la possessió de Son Ferrandell, i no són fulles de porrasa sinó fulles de figuera de moro. Tampoc no hi és present el cabrer, sinó un grup indeterminat de cristians.

Per acabar voldríem fer unes breus consideracions sobre la distribució geogràfica de les llegendes puix que la seva localització no és ni molt manco arbitrària sinó que la podem relacionar directament amb el tema que tracten.

Dels quatre grups temàtics en què hem dividit les llegendes, el que predomina sobre els altres de manera més clara és el de les llegendes religioses, seguides molt de prop per les històriques. Aquest predomini és explicable si pensam en personatges religiosos com Sta. Catalina Tomàs i la Venerable de Sencelles les quals, de la totalitat de les prop de sis-centes llegendes recollides, en reuneixen prop d'un centenar. A això hem d'afegir la gran quantitat de llegendes entorn a la Mare de Déu de Lluç, així com també les narracions referides a Sants Crists. Aquestes darreres les trobam localitzades quasi exclusivament a Palma a causa, possiblement, de la

concentració que aquí es dona. Per contra, les llegendes marianes, i sobretot aquelles referides a la trobada d'una imatge, es localitzen amb preferència als llocs més muntanyencs de l'illa: entre muntanyes (Lluc) o dalt d'un puig (Randa, Bonany, Sant Salvador, etc.).

Els llocs més pròxims a la costa són, sens dubte, els més apropiats per esser escenari dels desembarcs de moros i és lògic, per tant, que les llegendes que ens conten aquests fets estiguin situades als pobles amb sortida a la mar. Curiosament, la major concentració d'aquestes llegendes la trobam a l'est de l'illa: Capdepera, Artà i Son Servera. Nogensmenys, no podem oblidar altres nuclis importants com són Andratx, Sóller, Pollença, Estellencs, Banyalbufar, Valldemossa, Deià tot el Migjorn.

Com més petits són els pobles i més aïllats estan de la resta per muntanyes o altres accidents geogràfics, més tendència tenen a construir llegendes basades en supersticions (històries de bruixeria, d'ànimes en pena, de pors, de tresors amagats...). Aquest és el cas, per exemple, de Galilea, Puig-punyent, Sóller, Orient, Estellencs i Banyalbufar.

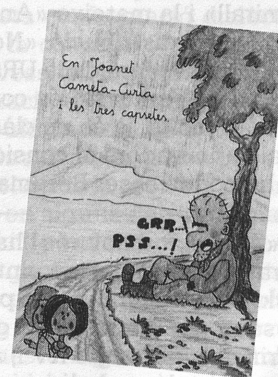
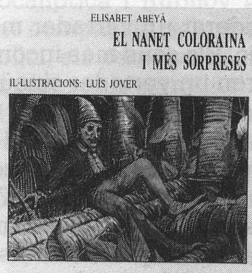
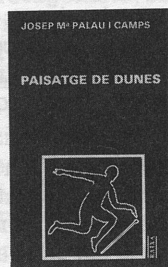
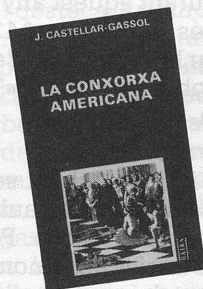
Finalment hem d'esmentar el nombre molt elevat de llegendes, qualsevol que sigui el seu tema, que trobam localitzades a l'oest de l'illa.

MARIA ANTÒNIA ALBERTÍ CAMPINS
MARIA FRANCESCA SUREDA VALLESPÍR

BIBLIOGRAFIA

- AMADES, Joan: *La terra, tradicions i creences*. Biblioteca de tradicions populars. Barcelona, 1936.
- BOTA TOTXO, Miquel: *Leyendas y tradiciones de Pollensa*. Ed. Cort. Palma, 1966.
- BOTA TOTXO, Miquel: *Llegendes i tradicions*. Ed. Cort. Palma, 1986.
- BUSQUETS, Rafael: *Breve compendio del origen y milagros de la prodigiosa imagen de Ntra. Sra. de Lluc*. Imp. de la viuda Cerdà. Mallorca, 1783.
- CORTEY, Maria Dolores: *Llegendes de les nostres terres*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. La Xarxa. Barcelona, 1984.
- FERRÀ I MARTORELL, Miquel: *Geografia màgica dels torrents*. Quaderns sollerics. Palma, 1984.
- FERRER MASSANET, Rafel: *Llegendes manacorines*. Imp. Apòstol y Civilizador. Col. Bateria. Petra, 1982.
- HABSBURG-LORENA, Lluís Salvador: *Rondayes de Mallorca*. José de Olañeta, editor. Sa Pobla, 1982.
- JANER MANILA, Gabriel: *Les llegendes de les terres de Lluc*. Publicacions del Santuari de Lluc. Mallorca, 1984.
- MASCARÓ PASARIUS, José: *Corpus de toponimia*. Toms I-VI. Gráficas Miramar. Palma, 1963-67.
- MIRALLES I MONTSERRAT, Joan: *La història oral*. Ed. Moll. Palma, 1985.
- MUNAR, Gaspar: *Los santuarios marianos de Mallorca*. Imp. SS. CC. Palma, 1968.
- MUNTANER Y BUJOSA, J.: *Tradiciones y leyendas de Valldemossa*. Imp. Mn. Alcover. Palma, 1949.
- PRATS I CARÓS, Joan: *La mitologia i la seva interpretació*. Els llibres de la frontera. Col. Coneguem Catalunya. Barcelona, 1984.
- SABRAFIN, Gabriel: *Leyendas, tradiciones, cuentos fabulosos y otros relatos fantásticos de las islas*. José de Olañeta, editor. Barcelona, 1982.
- VAN GENNEP, Arnold: *La formación de las leyendas*. Ed. Alta Fulla. Barcelona, 1982.
- VIDAL ALCOVER, Jaume: *Recull de llegendes*. Ed. Dopesa. Col. Conèixer Catalunya. Barcelona, 1974.

DARRERES NOVETATS DE L'EDITORIAL MOLL

J. Castellar-Gassol, *La conxorxa americana*. Biblioteca «Raixa», 141.

Jospe M.ª Palau i Camps, *Paisatge de dunes*. Biblioteca «Raixa», 142.

Pere Morey Servera, *Rondalles pels qui els agraden blanques*. Biblioteca «Les Illes d'Or», 142.

Elisabet Abeyà, *El nanet Coloraina i més sorpreses*.

Jaume Ordines i Llobera / Mateu Rigo i Bonet, *En Joanet Cameta-Curta i les tres capsetes*.

Adaptació de la Rondalla Mallorquina de Mn. Antoni Maria Alcover.

editorial
MOLL

Torre de l'Amor, 4, Palma de Mallorca

L'iconògraf vist per l'iconògraf

per Manuela Alcover

El dia 20 de Febrer d'aquest any de 1987, per TV-3 es va projectar el film «Andrei Rubliov» del director soviètic Andrei Tarkovski. Aquesta pel·lícula fou filmada a 1967. El mateix any guanyava el Premi de la Crítica Internacional de Cinema al Festival de Cannes. Això li va obrir les portes d'exhibició a Occident. Cap els anys 70 fou estrenada en sales comercials a Madrid i a Barcelona —i, potser, a algunes altres ciutats de l'Estat espanyol— emperò no a Mallorca. Per tant, sols gràcies a la cadena de Televisió catalana, aquells que no havien pogut veure-la, ara varen tenir l'ocasió de fer-ho.

«Andrei Rubliov» és la tercera de les pel·lícules realitzades per Andrei Tarkovski. Anteriorment va filmar «La piconadora i el violí» (1960) i «La infància d'Ivan» (1962). Després realitzà «Solaris» (1972), «El mirall» (1974), «Stalker» (1979), «Nostàlgia» (1983) i «Sacrifici» (1986)¹. Aquesta és la seva darrera pel·lícula i també guardonada al Festival de Cannes del mateix 1986, aquesta vegada amb el Premi Especial del Jurat. Poc després, el 28 de desembre de 1986, moria a París.

Tarkovski forma part d'una generació anomenada dels anys 30, en la qual s'inclouen Txepitko, Iosseliani, Panfilov, Kontxalovski i el seu cosí, el guionista Mijallov, entre altres. Aquest i el fotògraf Iusov han treballat sovint amb ell. Es varen formar en la VIGK: Escola estatal de Cinema de la URSS i d'aquí vé precisament la col·laboració.

Tarkovski s'ha revelat com un cineasta de personalitat vigorosa i independent. Aquesta independència va ésser causa de problemes amb la rígida Administració soviètica. Pel·lícules com «La infància d'Ivan», «El mirall» i la mateixa «Andrei Rubliov» varen trobar obstacles de distribució. «Nostàlgia» i «Sacrifici» varen ésser filmades fora de la URSS.

Andrei Tarkovski és considerat un vertader mestre, i, per molts, ja és un clàssic. Els seus més incondicionals admiradors el consideren un vertader cineürg, com ho poden ésser Bergman o Kurosava.

«Andrei Rubliov» és l'hagiografia del que està considerat com el més gran pintor d'icones de Rússia. Tarkovski s'ha inspirat en el personatge d'aquest iconògraf sant, per mostrar un gran fresc èpic de la Rússia de principis del segle XV i, a la vegada, per fer una introspecció, plena de lirisme, en les profunditats de la psicologia individual per així treure a llum l'enfrontament de l'artista amb les estructures socials.

L'època durant la qual va viure Rubliov, entre 1370 i 1430, és una vertadera cruïlla històrica, d'aquelles que decideixen el destí d'un país. Moscou es configura com a cap de l'Estat rus: el seu Príncep es converteix en senyor dels altres i el seu patriarca en metropolità. Però també és època de calamitats i tribulacions. Les invasions tàrtars varen estar a punt de fer desaparèixer l'Estat incipient. Timur Lenk el va invadir a 1391 i, si bé

l'abandonà a 1395, el país no es va alliberar de les hordes mongoles. Els tàrtars continuaven assolant-lo com un assot bíblic, fuetetjant amb les seves ràtzies les pobres gents. Les terres es despoblaven. Això provocà un ressorgiment de la vida monàstica, últim refugi per a aquells que fugien dels desordres del segle. L'iniciador fou Sant Sergi de Rodonetz, fundador del monestir de la Trinitat a Zagorsk, a on precisament s'havia de formar Rubliov. Paradoxalment, aquest període d'angoixes és l'Edat d'Or de la pintura russa: època d'una segona penetració de la influència bizantina, portada per iconògrafs grecs cridats pels patriarques, els quals introduïren el nou estil dels Paleòlegs. A Andrei li va tocar viure en aquesta època de tensions i de contrastos, de gestació d'una nacionalitat jove.

Poca cosa se sap d'Andrei Rubliov: que era monjo del monestir de la Trinitat de Sant Sergi a Zagorsk; que, sens dubte, va fer el seu aprenentatge com a pintor en el mateix monestir. Està documentalment comprovat que més o menys cap a 1405 es trobava pintant la Catedral consagrada a la Dormició de la Verge a Vladimir; i, a 1408, la Catedral, també consagrada a la Dormició de la Verge, a Moscou. Precisament durant aquest any els tàrtars varen assetjar la ciutat. Més tard, entre 1411 i 1422, retornat a Zagorsk, va decorar la Basílica fundada per Sant Sergi. Aquí va pintar llur obra mestra: la «Trinitat», avui a la Galeria Tretyakova.

L'iconògraf pintava sol, en la intimitat de la seva cel·la, quan es tractava de pintura sobre una taula o post, el que correntment es coneix com «icona». Però quan havia que omplir les parets de basíliques i monestirs amb el que se sol anomenar «murals», es treballava en equip, compost pels mestres i els aprenents. Així, Andrei Rubliov treballà a Vladimir amb Daniil, del malnom Txorni o «el Negre»; i a Moscou amb Procopi i amb Teòfan, un dels introductors de la nova estètica paleòloga, anomenat «el Grec» pel seu origen, com un segle i mig més tard ho seria Domenico Teotocopuli a Toledo.

¹ «Sacrifici» es va estrenar a Ciutat el mes de juny. Ara per ara és l'única pel·lícula de Tarkovski projectada a Mallorca.

Els pobles eslaus varen rebre de Bizanci el Cristianisme i, amb la doctrina i la litúrgia, les arts plàstiques; i, de fet, això formava un cos únic. Perquè l'aprenentatge de l'art de pintar, de la iconografia, no era sols l'aprenentatge d'una tècnica i d'un ofici. Era una mena d'iniciació sagrada com ho podia ser la iniciació litúrgica puix la iconografia formava part del culte. De manera que el coneixement progressiu dels secrets de la tèmpora, de l'encàustica i del fresc, anava unit a una sort d'introducció mística i misteriosa en el coneixement de l'inefable. La temàtica iconogràfica era comunament teològica o hagiogràfica i, per tant, estava sotmesa a unes normes molt estrictes. Transgredir les normes podia conduir a desviacions heterodoxes. Fins el segle XVI, sols els monjos podien ser iconògrafs. L'inici d'una obra, ja d'una icona individual sobre taula, ja d'un mural en equip, anava precedida d'una veritable preparació amb pràctiques com el dejuni i oracions rituals. Perquè pintar era expressar l'inexpressable, materialitzar l'espiritual, i això, que comporta una contradicció, sols ho podia fer un iniciat que, d'aquesta manera traspassava al món sensible el món suprasensible; i, de fet, la pintura d'icones era el testimoni d'una revelació teofànica. Aquell iconògraf que millor sabia expressar el món ineffable era, sens dubte, un elegit. Andrei Rubliov ho ha expressat com ningú: el ritme de la línia, la finura de la coloració, l'elegància severa, l'eurítmia noble i l'equilibri perfecte entre hieratisme i gentilesa dels seus personatges, tot conflueix fins arribar a les vores del sublim. Per això l'Església ortodoxa el venia com a Sant.

Andrei Tarkovski ha realitzat l'hagiografia d'Andrei Rubliov. Ho ha fet prenent com a punts de referència els fets comprovats de la seva vida i, des de tals punts de partida, ha desenvolupat la trajectòria vital del monjo pintor, paral·lela a la trajectòria històrica de la Rússia primitiva, rauxada de violències. Paisatges i personatges, escenes i episodis, sobre els quals es perfila i destaca la figura protagonista, són a manera d'una gran coral, d'un oratori. Rubliov i els seus companys, amb la missió de pintar la Catedral moscovita, viatgen de Zagorsk a Moscou i a Vladimir. Creuen un país semi-bàrbar, assolat, invadit: restes de paganisme, indefensió dels camperols, ràtzies de tàrtars, lluites fratricides, comarques despoblades. Crueltat, ignorància, fam, misèria, fanatisme, traïció. Són testimonis de tortures, de setges, de matances. Per sobre tot passa Andrei Rubliov la seva mirada, plena de misericòrdia. Així, el viatge i el camí es transformen en pelegrinatge i, sense proposar-s'ho, en certa manera, d'iniciació i de catarsi. Els companys de Rubliov reaccionen de diferent manera. Uns sols pensen en els doblers, no tenen paciència. Ciril és ple d'odi i, sobretot, d'enveja; Daniil «el Negre», té bona voluntat, però és limitat i, a més, sent gelosia i recel; Teòfanès «el Grec» és un «apocalíptic»: per la seva boca sols brollen aquells passatges escatològics que parlen de càstigs, de calamitats, de la fi del món. Andrei, pel contrari, cerca les paraules d'esperança i de conhort i es negarà a pintar l'infern per no torturar les pobres gents, prou torturades pels poderosos i encara

La Trinitat, d'Andrei Rubliov (Galeria Tretiakova, Moscou)

entre ells mateixos, com un tret fatal de la condició humana.

Precisament la dialèctica Teòfanès-Rubliov és clau de la pel·lícula. Al principi, Teòfanès és un vell malhumorat, que maltracta els seus massips, i un pessimista respecte a la naturalesa dels homes. En realitat projecta el seu pessimisme i el seu malhumor sobre els companys i aprenents. És necessària, per raons de funcionalitat dramàtica aquesta confrontació dialèctica i així, Teòfanès representa la concepció escatològica i apocalíptica i Rubliov la vessant messiànica. Andrei sent compassió pels desgraciats: els castigats amb el suplici, els perseguits, el bufó, la folla... Ells pertanyen a la casta dels «iurodivii», és a dir dels «innocents» que, pel mateix, poden posseir el do de la profecia i la gràcia de la visió, i que retrobam en alguns dels personatges més patètics de Dostoievski i, per damunt de tots, en el príncep idiota. El personatge de Rubliov presenta aspectes dostoievskians. En certs trets, s'acosta als Karamazov: en la bona fe i en la ingenuïtat a Alioxa, encara que aquesta bona fe i aquesta ingenuïtat en Rubliov van acompanyades de lucidesa; i en la turmentada preocupació pel destí de l'existència humana recorda Ivan, encara que sense l'amarg cinisme d'aquest. Però sobretot, el Rubliov de Tarkovski s'assembla a Misxkin per la seva compassió, però també per la seva passivitat. Misxkin i Rubliov, en certa manera, també pertanyen a la casta dels «iurodivii», emperò sense la ignorància, puix que són conscients i estan plens de penetració. Rubliov identifica Jesucrist amb el poble i la Passió amb els seus sofriments, víctima com és dels senyors de la guerra, indistintament tàrtars o russos.

¿Per ventura no és això profundament dostoievskià?

L'atac dels tàrtars a Vladimir, aliats al germà traïdor del Príncep moscovita, produirà un efecte de revulsiu en Teòfanès i en Rubliov que reaccionaran de manera ben contrària. Teòfanès, l'apocalíptic malhumorat, es transfigurarà en un home pacífic i ple d'esperança que exclamarà contemplant les restes de les pintures de la Catedral destruïda: «Oh i que ho és, de formós, això!» —com si l'antic esperit de Rubliov hagués penetrat en ell. Aquí els guionistes fan justícia a Teòfanès, que havia introduït a Rússia l'estil paleòleg i que, sense dubte, va influir en Rubliov. Aquesta espècie de «dolce stil nuovo» no era d'imatges terribles i amenaçants, sinó més bé tot el contrari, i les obres de Teòfanès, tals com «La Transfiguració» realment paradisiàca, ho mostren de debò.

En canvi, Andrei, desmoralitzat per les matances, davant l'iconostasi cremat i els murals ennegrits que encara fumejen, reacciona amb desesperació i fatalisme. Durant l'atac, Rubliov ha mort un home que intentava de violar a la folla i el descobriment de la violència pot engendrar violència, fins i tot en el més pacífic, experimentat en carn pròpia, el destrossa psicològicament. Com que ha pecat, fa el vot de no parlar ni pintar i viurà així per uns anys, menyspreat pels homes. D'aquesta profunda prostració s'alliberarà Boriska, un al·lotel·lo prou espavilat, que té dots de dirigent i, cal dir-ho tot, de dictador una mica; el qual és suficientment agosarat com per enllestir la fundició de la gran campana, sense conèixer del tot el secret de les tècniques de fusió. La cosa surt bé i la campana és construïda. «Audaces fortuna iuvat». Alligonat, Andrei decideix retornar al seu ofici que és la raó de la seva vida i del seu destí en aquest món: pintar. La campana, així construïda, esdevé símbol de la veu de la nacionalitat oprimida que sols s'alliberarà per les seves pròpies forces i suposam que, al mateix temps, les icones de Rubliov revelen la nova imatge de Rússia: neta, lluminosa i resplendent.

Si, com s'ha dit, fer cine és «narrar una història en imatges» —imatges en moviment, cal afegir—, tot cineasta és un iconògraf. Iconògraf d'una iconografia dinàmica que empra noves tècniques i nous aparells i nous mètodes, tals, com la fotografia, càmera, filmació, sonorització, rodatge, muntatge...; i que treballa amb un equip format per tècnics i actors; aquesta feina és molt més sofisticada i complexa i, per tant, el resultat, que és la pel·lícula, també. Emperò la imatge, és a dir la part icònica, és i continuarà essent el fonament, el nucli, l'essència del cine. En aquest sentit, el cineasta és un iconògraf.

Assumint tal condició, Andrei Tarkovski ha realitzat l'hagiografia cinematogràfica d'Andrei Rubliov, l'iconògraf, creant la seva pròpia iconografia. Una iconografia traspasada d'un alè poètic vigorós, tanmateix de gran tradició en la cinematografia soviètica. Ja Roman Gubern ha advertit que els directors soviètics, al no posseir arrels plàstiques immediates de la qualitat d'Occident —un Van Eyck, un Leonardo, un Velázquez, un Rembrandt—, es varen veure obligats a crear

una cineplàstica original, en tot cas inspirada en el ballet. Això, més que un desavantatge va esser una sort, puix que va permetre una gran llibertat de creació. És el cas de Pudovkin, de Dovjenko, d'Eisenstein i de Kozintsev, sobretot d'aquests dos últims pel que fa al cine de temàtica històrica i literària. Per força, Tarkovski va tenir presents els grans mestres de la primera generació i, per damunt de tots, Eisenstein, referència obligada per tot aquell que es decideix a escometre la realització d'un film d'assumepte històric.

A «Andrei Rubliov» una mena de simplicitat primitiva, de sublimació poètica, de simbolisme primari —i tanmateix prèviament molt elaborat—, recorden certs passatges d'«Aleksandr Nevski» i encara d'«Ivan Grosni», tot i essent ambdós, Tarkovski i Eisenstein, prou distints. Tarkovski es va apartar del «realisme», socialista o no, que limitava la lliure creativitat. Pensem que a 1965, sols dos anys abans de filmar-se «Andrei Rubliov», un cineasta de la generació intermèdia, Serguei Bondartxuk, acabava «Guerra i pau», basada en la novel·la de Tolstoi, fent-ne una transcripció cinematogràfica objectiva i fidedigna, que alguns han acusat de massa acadèmica però que tanmateix és la millor versió de l'obra immortal. Dondartxuk va transpolar quasi notarialment la narració per mitjà de paraules a la narració per mitjà d'imatges. Imatges d'una plasticitat barroca i naturalista —recordem la càrrega naturalística que porta tot barroc—, i que donen al director un lloc important dintre la cineplàstica soviètica, emperò sense traspasar els límits del realisme convenient. Tarkovski, en canvi, a «La infància d'Ivan», filmada a 1961, ja havia creuat els lindars de certes conveniències i certs convencionalismes, creant una iconografia que ha estat qualificada de «surrealisme socialista» i que li va reportar més d'un problema: entre d'altres el de no poder filmar fins cinc anys després. Així, doncs, quan va enllestir «Andrei Rubliov» venia d'un gran silenci i no pas voluntari com el del seu biografiat. Aquesta vegada, tanmateix ho havia de fer una obra surrealista.

Cada tema requereix el seu tractament plàstic específic i, si és històric, potser encara més. Això és el que va fer Eisenstein a «Aleksandr Nevski», epopeia filmica, en què la sincronia audiovisual i la utilització dels decorats, vestuari, fotografia etc. en funció d'una simbologia eficaç va produir una obra «clàssica» en el sentit total d'aquest terme. Mentre que a «Ivan Grosni», per donar vida cinematogràfica al Tsar terrible, es decantava per una plàstica gestual, ceremonial i expressionista, convertint el film en un ballet lentíssim, en una òpera parlada, en una «obra d'art total» com propugnava Ricard Wagner.

És en aquest sentit que Tarkovski s'assembla a Eisenstein: en haver desenvolupat una cineplàstica al servei de la història que conta. Tarkovski ha construït el film donant-li l'estructuració d'un gran retaule o d'un gran conjunt de frescs, amb un Pròleg i un Epileg, i entre els dos, la història pròpiament dita, dividida en dues parts, vertebrades en episodis autònoms, abruptament separats pels títols, de la mateixa manera que els costats dels retaules o els murs laterals de les basíliques es fragmentaven en espais rectangulars amb es-

cenes dels fets més importants de la vida del Sant. El Pròleg, a la manera d'un pòrtic, obri la iniciació de la història i l'Epíleg, a la manera d'un àbside, la tanca.

L'estructuració seguiria el següent esquema:

Pròleg: El globus

Primera Part

«El bufó. 1400»

«Teòfanés el Grec. 1405»

«La Passió segons A. Rubliov. 1406»

«La festa. 1408»

«El Judici Final. Estiu de 1408»

Segona Part

«L'atac. 1408»

«El silenci. 1412»

«La campana. 1423»

Epíleg: Les icones de Rubliov

Cada narració és completa en si mateixa, emperò està vinculada a la resta per la figura del protagonista i pel fil de l'argument i, així, fets, personatges i interrogants de la Part Primera tornaran sortir o trobaran resposta en la Part Segona, equilibrant aquesta història fragmentada en històries.

Aquesta estructuració es fonamenta en un guió coherent, original del mateix Tarkovski i de A. Mijalov, un dels seus col·laboradors habituals; aquesta tasca és inapreciable. Cal destacar també la partitura, obra del compositor V. Ovtxinnikov, cenyida al tema; i la fotografia, esplèndida, de V. Iusov. Tarkovski prefereix el blanc i negre al color per la seva puresa i major concentració dramàtica. Sols a la fi de la pel·lícula apareixen fotografies en color de les icones de Rubliov. La resta és en blanc i negre, però Iusov ha sabut aconseguir uns jocs de negres, de blancs, de grisos... que supleixen del tot la manca de policromia. Els intèrprets, perfectament ajustats al seu respectiu paper, són

El Salvador, de Rubliov (Galeria Tretyakova. Moscou)

també habituals de Tarkovski: A. Solonitsin, N. Sergueiev, I. Rauch, etc. Amb tal equip, identificat totalment amb el director, aquest pot construir una obra verament personal.

LLUC

Bolletí

de

subscripció

NOM .....

DIRECCIÓ .....

POBLACIÓ .....

es fa subscriptor de la revista **LLUC** per l'any 1987. Pagarà l'import (1.300 ptes.) (estranger 1.500 ptes.) per 6 números

.....enviant un gir postal o taló bancari barrat

.....per un rebut domiciliat a Banc o Caixa .....

Marcau amb una X la forma de pagament que us interessi.

Retalleu i enviau aquest bolletí de subscripció a **LLUC, apartat de correus 619, 07080 Palma de Mallorca**, i rebreu puntualment al vostre domicili la nostra publicació bimestral.

Això és el que ha fet Tarkovski, orquestrant tots els elements fins aconseguir una cohesió total. El resultat és la demostració de la coherència i la identificació d'un equip, però també de la personalitat del director. «Andrei Rubliov» és una pel·lícula rigorosa, d'una monumentalitat severa, que sols es troba en creadors tan insubornables com Esquil o Piero della Francesca. Tarkovski ha sabut acostar a l'espectador del Segle XX un món llunyà i primitiu per mitjà d'una plàstica vigorosa, de força i expressivitat extraordinàries. L'eúritmia de les imatges condensa aquella mena d'arcaisme i de sacralització que és patrimoni de la iconografia russo-bizantina, com un homenatge a les figures d'Andrei i de Teòfanes; i que culmina en la seqüència de «La Passió segons Rubliov», prodigi de pols cinematogràfic i de muntatge, en què la imatge i les paraules d'Andrei transporten a l'espectador, sense que se n'adoni, a la visió transfigurada de la Crucifixió, a la qual assisteixen com oferent el mateix Andrei Rubliov, i que pel seu ritme i la seva plasticitat és una icona en moviment.

¿Com no havia de sentir Tarkovski, per la seva condició de creador d'imatges, afinitat amb l'iconògraf Rubliov o fins a quin punt aquesta afinitat havia d'arribar a la identificació? El Pròleg o Pòrtic, anterior a la titulació del film, de l'episodi, quasi documental, d'un passeig en globus per les afores de Vladimir, el qual ens introdueix a l'escenari, punt d'arrancada de la narració. La càmera es passeja sobre els rius immòbils d'aquest país essencialment fluvial, que reflexen els cels oberts i els núvols, i sobre les planures herboses on pasturen i corren i saltironen els cavalls, símbols de llibertat i d'innocència. Però el globus s'estavella contra la terra i l'atreuít passatger mor. La mort és el preu, molt alt, de veure les coses, no des del punt de mira frontal de qui està de peus a terra, sinó des del punt de mira de l'àngula: visió diferent, més rica, per panoràmica i dinàmica, que la d'aquells que no s'atreuixen a volar. Tarkovski ha dit que hi ha dos tipus de directors de cine: els qui mostren el món exterior i els qui mostren el seu món.

Aquests darrers són poetes. Com l'agosarat passatger del globus, el poeta mira i veu amb més penetració, d'una manera més profunda i trascendent que la resta dels homes. En cert sentit és un visionari i un «nabi» i està obligat a trametre la seva visió encara que això, a vegades, li reporti conflictes amb el poder establert i fins i tot contradiccions internes. En Rubliov de Tarkovski creu que la visió ha de ser d'esperança. En el primer i aspre enfrontament dialèctic amb Teòfanes, Andrei li etziba: «—¿Com és possible que, pensant com penses et dediquis a pintar?» Però quan es tornen els papers, i Teòfanes es converteix a l'esperança i Rubliov la perd, aleshores es condemna al doble silenci de la paraula i de la imatge, puix que està buit per dintre i res té a comunicar. Sols quan se sent renéixer dins ell l'esperança de bell nou esclata a parlar i retorna a pintar. Imatge i paraula, retrobades, s'identifiquen. En un moment de discussió, Teòfanes el Grec, dramàticament i sincerament preocupat per la problemàtica metafísica que planteja l'exercici de la iconografia, cita un pensament de Konstantin Konstetsevki: «—No penetraràs en l'essència d'una cosa fins que no li donis el nom veritable». L'Epíleg de la pel·lícula és la mostra de les icones de Rubliov, l'última de les quals es fon en la imatge de l'estepa de cels infinits, retornant a l'inici.

MANUELA ALCOVER

Títol original: «Andrei Rubliov». **Nacionalitat:** Soviètica. **Direcció:** A. Tarkovski. **Guió:** A. Mijalkov - A. Tarkovski. **Fotografia:** V. Iusov (en blanc i negre i en color). **Música:** V. Ovtxinnikov. **Interpretació:** A. Solonitsin: A. Rubliov; N. Serguieiev: Teòfanes el Grec; I. Larikov: Ciril; N. Grinko: Daniil el Negre; I. Rauch: folla; I. Nazarov: Príncep i germà traidor; N. Burliaiev: Boriska.

Diario de Mallorca

un diari

per a tots els mallorquins

LLUC li agraeix la facilitació de les il·lustracions

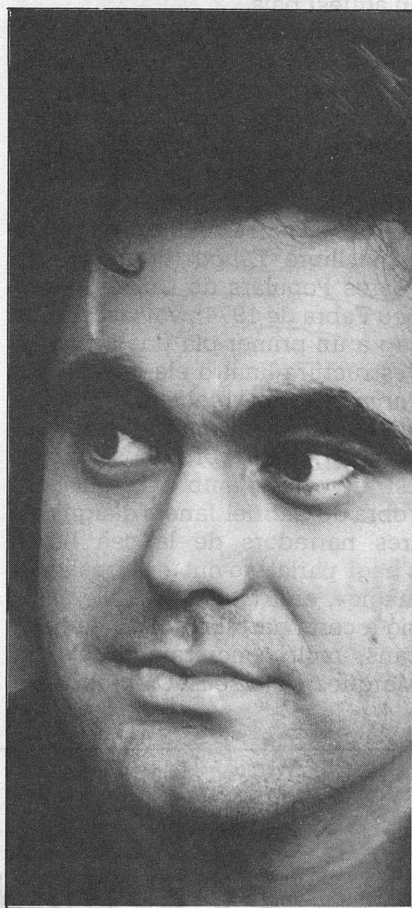
La trajectòria literària de Gabriel Janer Manila

per Josep M.ª Llompart

Posar messions i guanyar-les. Vet aquí la satisfacció que m'haurà donat, que m'ha donat ja, En Gabriel Janer Manila.

Tot i que, d'ençà que llegia la primera pàgina de la seva primera novel·la, aleshores guardonada de fresc amb el Premi Ciutat de Palma corresponent a 1967, vaig intuir que en aquest cas el risc seria mínim, posar messions, per segures que hom les prevegi, sempre comporta un cert neguit. Hi ha vocacions que poden semblar fermes, però que amb el pas del temps es dilueixen en la frivolitat o en l'abandó. Hi ha qualitats —més aviat miratges de qualitats— que es poden deixatar en amaneraments o en mancança; presumibles entrades de cavall sicilià que esdevenen penós trotet d'ase ranc. Tots els qui hem gosat aventurar prediccions ens hem hagut d'endur, alguna vegada, l'almud pel cap.

No ha estat aquest, emperò, el resultat de les messions que fa vint anys vaig posar a favor d'En Gabriel Janer Manila. El futur que augurava al novel·lista —ahir jove i baldüenc novel·lista, avui madur i seguríssim novel·lista— s'ha acomplert amb escreix, i seguint a més a més, gairebé punt per punt, la línia d'ascendent evolució que jo preveia. He rellegit el pròleg que, vint anys enrera, vaig escriure per a *L'abisme*, aquella primera novel·la que obri de pinte-en-ample a l'autor la porta gran de la Ciutat dels Llibres. L'he rellegit amb un somriure on es barrejaven la ironia, la satisfacció i una miqueta de vergonya. Jo encara era quasi jove i en el fons dels meus quaranta anys restava un solatge de la petulància dels vint. És un text volgu-

dament dur i exigent, tot i que hi circuli, davall davall, la vena de l'entusiasme. Com la lliçó d'un mestre Tites al seu deixeble predilecte. És un text, emperò, que no ha errat ni un sol dels seus vaticinis.

«Gabriel Janer —hi deia, per exemple— és, ja avui, novel·lista. Més, segurament, que no pas escriptor; però sospit —molts detalls de *L'abisme* ho anuncien— que no trigarà gaire a assolir, en una plenitud de perfecció, els motllos expressius i estilístics que la seva

obra mereix i cap als quals avança amb passa ferma». I tan ferma —dic ara—. Fins al punt que Gabriel Janer Manila ha arribat a crear una de les proses més belles, més fluents i harmòniques, més dúctils, musicals i suggeridores de la nostra narrativa contemporània.

Al·ludia també, en el pròleg a *L'abisme*, a una certa frissor de definir els personatges «pel procediment més elemental —allò de «el senyor conde era un malvado»— abans que no fugin de les mans del novel·lista», i assenyalava que, fins i tot ja dins aquella mateixa novel·la, així com la narració avançava, s'anava observant l'inici d'uns altres procediments més matisats i convincents. I ara he d'afirmar que tampoc per aquest cantó m'equivocava, perquè Gabriel Janer ha sabut inventar, en segons quines novel·les, una esplèndida galeria d'éssers humans complexos i contradictoris, analitzats de prim compte i caracteritzats acuradament, fins al punt d'esdevenir, de tan matisats, torbadors. Una de les seves obres més recents, *Els rius de Babilònia*, n'és un bell exemple.

Però no ho paga seguir. Allò que les meves messions preveien s'ha anat acomplint punt per punt, i potser encara més enllà del que era previsible.

De fet a *L'abisme*, que es va publicar en 1969 i que era una estimulant i magnífica primera novel·la, o si voleu, com a tal primera novel·la, un estimulant i magnífic esquema de novel·la, s'insinuaven les línies que després han presidit l'evolució de l'escriptor; una evolució, doncs, perfectament coherent amb els seus propis plantejaments inicials. Amb *L'abisme*

s'inaugura, en efecte, el cicle de novel·les que podem anomenar «la revolta», que es prolonga amb *El silenci* —on l'esquema primari comença a prendre cos i gruixa i es defineixen i s'acolorixen els perfils—, *La capitulació* i potser culmina amb *Han plogut panteres*. És un clice en el qual el novel·lista es complau en la figura del rebel, de l'heroi romàntic en violent conflicte amb la pròpia societat, en aquest cas la societat mallorquina de la postguerra i del franquisme. Hi glateix una rabiüda voluntat de denúncia i jo definiria aquestes novel·les dient que són, sobretot, apassionades i apressades. Apresades en el millor sentit de la paraula, és a dir, naixent d'una franquesa irreprimible d'expressió i de comunicació. Record —i no he anat a comprovar si era exactament així com ho deia— que en una ocasió vaig afirmar que En Gabriel Janer tenia moltes coses a dir i frissava de dir-les totes de cop, gairebé d'un cop de puny. Però també per aquest cantó s'encalmarien aviat les aigües.

A més dels trets als quals m'he referit, s'insinuava a *L'abisme*, fent de contrapunt a la ràbia, un component sentimental que, a l'hora de prendre cos, vorejava l'expressió poètica. Aquesta línia cobra importància a dos llibres rellevants: la novel·la *Els alicorns* —que, a parer meu assenyalava una de les fites més altes de l'obra d'En Janer—, amb la qual l'autor obtenia el Premi Josep Pla de 1971, i el llibre de narracions *El cementiri de les roses*, que aquell mateix any guanyava el Premi Víctor Català.

En *Els alicorns* l'eix fonamental és encara la figura del rebel, del revoltat, de l'heroi romàntic —de fet l'heroi romàntic és sempre present, poc o molt, a la seva obra—; però situat ara dins un altre context que jo diria que el fa doblement romàntic: un passat estilitzat més que no pas rigorosament històric, que embolcalla la narració amb un vel de fina nostàlgia, per ventura relacionable amb certes atmosferes del món villalonguà, concretament el món de *Bearn*.

D'altra banda, *El cementiri de les roses* acreditava els guanys assolits en el nivell de l'escriptura.

Aquella prosa tersa, fluïda, dotada d'una bellesa subtil i profunda, que, com deia abans, ha arribat a aconseguir En Janer, ja apareix en aquesta obra en la seva plenitud; una obra —*El cementiri de les roses*— que revela, a més a més, aptituds no gens comunes per a la narració breu. N tinc, per exemple, cap escrúpol de proclamar que *Cartes a Michael*, la contarella que inicia el volum, és un dels millors i més bells contes que s'han escrit en aquest país.

Considerem, emperò, més possibles pistes a partir de *L'abisme*. Uns fils de màgia, posem per cas, que en aquella novel·la s'entrecreuaven per dins l'ordit cruament realista de la trama i que a obres posteriors, singularment a algunes de les narracions contingudes en el llibre *Tango* (Premi de les Festes Populares de Cultura Pompeu Fabra de 1974), van ascendint cap a un primer pla fins arribar a l'estructura límit de la novel·la *La cerimònia*, on realisme i màgia apareixen contrapuntats en una barreja gairebé vertiginosa. No és estrany que, amb referència a l'obra de Gabriel Janer i d'alguns altres narradors de la sea lleva, s'hagi parlat sovint de «realisme màgic», amb una inevitable al·lusió a certs narradors llatinoamericans, molt concretament García Márquez i els seus *Cien años de*

soledad, que tan considerable impacte ocasionaren dins la dècada dels anys setanta. No seré jo qui negui aquest possible parentiu, que, tanmateix, no allunya l'art del nostre narrador d'uns precedents immediats i casolans: la màgia popular i agrest de la rondalla tradicional magnificada per Antoni M.ª Alcover i feta poesia i misteri en algunes narracions de Salvador Galmés. Una màgia a la qual no és tampoc del tot aliena l'obra de Llorenç Villalonga.

Màgia, doncs, i realisme. Però també, inevitablement, màgia i lirisme, un teixit perillós que porta l'escriptor a alguna experiència arriscada, a alguna bella equivocació —bella, sens dubte, però al capdavant equivocació—. Pensa, sobretot, en *Angeli musicanti*, una novel·la diluïda en faula, o més exactament en paràbola, que podia fer sospitar als maliciosos un possible esgotament; tot d'una desmentit, emperò, per dues obres admirables: *Els rius de Babilònia* i aquesta *Dama de les boires* que avui presentam.

Val a dir, de tota manera, que lirisme i màgia han servit amb eficàcia al nostre escriptor en el conreu d'un gènere que en determinats períodes li han merescut una dedicació gairebé exclusiva: la narrativa i el teatre per a adolescents i per a infants. He de confessar que

SERVEI DE LLIBRES ESTRANGERS LLIBRES DELS PAÏSOS CATALANS JOGUINES I LLIBRES INFANTILS

Carrer d'en Rubí, 5
Telèfon 71 38 21
07002 PALMA

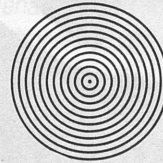
aquesta atenció preferent a uns treballs molt meritoris i molt necessaris, però en definitiva menors, i no menys la constant elaboració de pàgines i més pàgines consagrades a l'exercici de la seva professió de pedagog o relacionades amb ella, em varen arribar a preocupar i a fer-me tèmer pel futur del novel·lista. No record si li vaig arribar a insinuar aquests temors meus. Tant se val. Jo no comptava amb la sobrehumana capacitat de treball d'En Gabriel Janer; aqueixa capacitat de treball que li permet, tot a la vegada, escriure una novel·la, elaborar un treball especialitzat, ocupar una càtedra universitària, viatjar arreu d'Europa, assistir a congressos i seminaris, fer tot un seguit de treballs professionals, i, a damunt, somriure, esser «charmant», vestir amb pulcritud i estar content i divertir-se. No sé com s'ho fa.

Però tornem al nostre tema. Ja he apuntat allò dit fa vint anys i repetesc ara, que l'autor de *L'abisme* s'acollia en els primers capítols d'aquella novel·la, per tal de caracteritzar i tenir ben fermats uns personatges, no fos cosa que se li insubordinassin i li fugissin de les mans, a la senzilla fórmula d'afirmar d'entrada que «el senyor conde era un malvado». Però també afegia que així com la novel·la avança s'anaven insinuant tècniques més plausibles. El progrés per aquesta línia ha permès a Gabriel Janer d'acostar-se, més o menys, al psicologisme tradicional, fins al punt de confegir, sense renunciar mai del tot a la poesia ni a la màgia, al realisme exacerbat i denunciador ni a l'atracció per l'heroi rebel, novel·les i narracions on l'eix fonamental és l'anàlisi de personatges complexos i no gens d'una peça, creats a partir d'un profund coneixement de l'esperit humà. Un bell exemple primerenc podria esser la novel·la titulada *L'agonia dels salzes*, i, en aquesta mateixa dimensió, caldria considerar com a producte perfecte i madur *Els rius de Babilònia* (Premi Sant Joan de 1984), l'altra fita que, per al meu gust, ha compartit fins ara amb *Els alicorns* la primàcia dins el conjunt de l'obra novel·lística d'En Janer.

I això és tot el que volia dir-vos. Les missions han estat guanyades. He provat d'esbossar en línies generals com, a partir d'una primera novel·la esquemàtica, o més aviat un primer esquema de novel·la, s'han anat desenvolupant una sèrie de línies de progrés, amb absoluta coherència, fins a perfilar una obra molt rica, matisada i exemplar. Una obra que, si l'haigüés de qualificar amb un sol mot, la definiria com a «neo-romàntica» en el més noble, bell i actual sentit de l'expressió.

No hi ha cap dubte que *La dama de les boires* és una novel·la que s'inscriu sense cap violència dins el procés que he presentat. Fins i tot avançaré que, des del meu punt de vista, així com *Els rius de Babilònia* venia a reprendre l'òptica i els plantejaments de *L'agonia dels salzes*, *La dama de les boires* se situa dins aquella mateixa línia que havia conduït fins a *Els alicorns*. Però d'aquestes coses ja no som jo qui n'ha de parlar.

JOSEP M.ª LLOMPART

GRAVACIONS DE L'ESCOLANIA DE BLAVETS

Disc II. d. LLUC. CANÇONS DE L'ESCOLANIA
PVP 700 ptes.

Disc c. d. ELS BLAVETS DE LLUC CANTEN...
CANÇONS DE CONCERT
PVP 300 ptes.

Disc c. d. ELS BLAVETS DE LLUC CANTEN...
A LA MARE DE DÉU
PVP 300 ptes.

Cassette LLUC. CANÇONS DE L'ESCOLANIA
PVP 300 ptes.

Cassette ANY DE LLUC 1884-1984. CÀNTICS DELS
PELEGRINS
PVP 350 ptes.

"la Caixa" a les escoles

Nova orientació del programa «la Caixa a les escoles»

«La Caixa a les escoles» és el programa que, des de l'any 1976, l'Obra Social de la Caixa de Pensions dedica al món de l'ensenyament.

Aquest programa, que es va iniciar amb l'intent d'esser un complement educatiu als ensenyaments que s'impartien dins de l'aula, oferint espectacles de teatre, de música i de cinema a totes les escoles, va anar introduint a partir dels anys 80 una nova concepció, amb la qual es concedia més importància a la participació activa dels alumnes. En conseqüència, es va desenvolupar una línia de tallers de creació plàstica i d'experimentació, dedicats a temes científics, artístics, literaris i d'estudi de la natura, entre d'altres.

En aquests moments, l'evidència que l'escola no és ja l'únic nucli educatiu, ha motivat que «la Caixa a les escoles» intenti oferir noves opcions que possibilitin, a la vegada, experiències enriquidores i actualitzades per a la formació dels nins i una font de recursos innovadors per als mestres.

Durant el pròxim curs acadèmic 1987/88, la programació de «la Caixa a les escoles» s'estructurarà a partir de quatre blocs temàtics bàsics:

a) **ELS MONS QUE ENS ENVOLTEN.** Proposta d'aproximació a l'estudi del cel i dels fenòmens físics, que comptarà amb:

— **El Planetari Viatger.** Un petit planetari inflable i portàtil que permet al nin observar el cel, entendre el moviment de rotació de la Terra, conèixer els planetes del Sistema Solar i les principals constel·lacions de la nostra galàxia. Com a complement d'aquesta activitat es durà a terme el seminari «Mirem el cel», adreçat als mestres dels cicles inicial i mitjà, concebut amb la finalitat d'ajudar-los a potenciar i omplir de contingut la curiositat dels alumnes entorn dels fenòmens còsmics.

— **Els fenòmens.** Una mostra-taller d'experiments que té com a objectiu l'estudi dels fenòmens físics com són la pressió atmosfèrica, la calor o l'oxidació, a través de l'aplicació experimental de mètodes científics.

b) **EL LABORATORI DE LES ARTS.** Trasllada al món de l'educació tot allò que es relaciona amb el món de les arts, a través de «les caixes de la Caixa» o maletes pedagògiques amb propostes d'experimentació i materials didàctics per a dur-les a terme, dissenyades per esser utilitzades en i per la pròpia escola.

c) **EL PASSAT EN EL PRESENT.** Des d'aquest bloc temàtic es planteja l'estudi d'altres civilitzacions mitjançant exposicions amb un marcat caràcter participatiu.

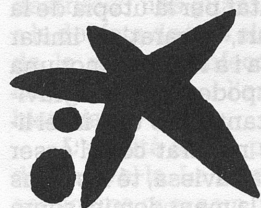
— **Olimpia. Esport i Educació al món grec.** Aquesta exposició mostra una visió de l'ideal de vida de la Grècia clàssica, mitjançant un recorregut per la cultura grega —mitologia, esport, teatre, política...— instal·lada en un espai laberíntic. En el laberint escolar podrà seleccionar diferents camins que li aniran facilitant informació, de tal forma que, a la sortida, pugui aplicar-los tot construint la seva pròpia polis.

— **Egipte. La Terra, els homes, els déus.** El ritme cíclic de les crescudes del Nil permet al visitant de l'exposició d'acostar-se a la cultura mil·lenària egípcia. Una maqueta reproduceix el trajecte del Nil i la seva influència en la terra i en la vida dels homes. D'altra banda, l'apartat dedicat als déus introdueix l'escolar en el món sobrenatural de la mitologia d'Egipte.

— Altres exposicions programades també per a les Balears són:

El foc i el bosc

El Grup de Bloomsbury

Contes de Fades

Sarpingàlia

El Drac en la Cultura Medieval

Cent anys amb Sherlock Holmes.

d) **EINES PER A LA CREACIÓ.** Es pretén difondre els nous recursos tecnològics i les seves possibles aplicacions a l'àmbit escolar.

— **Xips.** És un taller itinerant d'informàtica destinat al primer cicle d'E.G.B., que planteja tres objectius fonamentals: aportar les possibilitats de l'ordenador amb imaginació, creativitat i iniciativa, demostrar la capacitat de l'ordenador com a instrument de creació i, en darrer lloc, desmitificar la producció d'imatges i de so.

Dins d'aquest mateix àmbit, els mestres comptaran amb dos programes o tallers relacionats amb la informàtica:

— **L'ordenador com a recurs pedagògic,** que els acostarà els ordenadors i els softwares més comuns amb la finalitat de descobrir les seves aplicacions pedagògiques.

— **Feim informàtica.** Seminari que introduirà els ensenyants en les tècniques de resolució de problemes, començant per l'algoritme i acabant per programes executables.

DIFUSIÓ A LES BALEARS

El programa s'iniciarà a mitjans del mes d'octubre i tindrà un caràcter itinerant per totes les Illes Balears, intentant aconseguir la màxima difusió.

Durant aquest període, totes les activitats, a excepció de «les Caixes de la Caixa», dissenyades per esser utilitzades en el mateix recinte escolar, es desenvoluparan en equipaments de la Caixa de Pensions, o en locals i espais cedits per altres institucions o organismes.

La dama de les boires

per Miquel Sbert

Abans d'encetar aquestes breus paraules vull agrair a Gabriel Janer Manila l'amabilitat que tingué en convidar-me a fer la presentació de la darrera de les seves novel·les publicades, «La dama de les boires», editada a Barcelona per Plaza i Janés dins la col·lecció «Lletres Catalanes». Ell sap bé quina fou la meua sorpresa en fer-me la proposició i quins els meus dubtes a l'hora d'acceptar un oferiment que només raons d'amistat podien justificar. Gràcies.

Presentació és l'acte de presentar, és a dir, «posar alguna cosa davant d'algú perquè la prengui, la vegi, l'examini». No espereu, doncs, altra cosa. Les paraules que segueixen no són ni pretenen d'esser una anàlisi d'una obra literària, una interpretació d'una novel·la en funció de l'obra anterior de l'autor, l'intent de situar el llibre en el marc de la literatura catalana actual, ni tan sols un comentari crític. Aquesta presentació només intenta això, dir-vos: «el llibre que jo he llegit, per a mi és així, preneu-lo, veieu-lo, examinau-lo». La vostra lectura serà la millor de les anàlisis, la més encertada de les interpretacions, el vostre el millor, l'únic comentari vàlid.

«La dama de les boires» no és una novel·la històrica. Els personatges, la majoria d'ells, el fil argumental amb el qual es teixeix la narració, ho són d'històrics, l'obra no ho és. L'anècdota de les amors tràgiques de l'arxiduc Lluís Salvador i Caterina Homar és l'«excusa» que serveix a Gabriel Janer i Manila per a explicar-se a ell mateix, i explicar-nos als lectors, com la imagina ell aquesta història, com veu amb la llum de la seva imaginació els protagonistes, la seva personalitat abismalment atractiva, les seves motivacions, els seus deliris i les seves passions. Els personatges històrics, els esdeveniments que certament tingueren lloc, són l'esquelet de la novel·la, però la seva musculatura, les seves venes, allò que la vitalitza i li dona personalitat és la interpretació de Gabriel Janer sobre les causes que el produïren, els fets. De la coherència o no coherència d'aquest enteixinat fa ver aquell antic joc de paraules que ens recorda que si les coses no succeïren així, ben bé hi haguessin pogut succeir.

Llegim a la pàgina 167 del llibre:

«Hi havia un punt en el qual estàvem absolutament d'acord. Na Caterina tornava a mirar-me fixament als ulls, mentre escoltava.

—Dins les mans del fort, acabes sempre per convertir-te en la víctima.

I em va respondre:

Encara que haguessis decidit de vendre't».

La història que tenim entre les mans és la constatació de com el poder econòmic, intel·lectual, tota mena de poder, pot ser destructiu, sobretot per a aquells que decideixen lliurar-s'hi a canvi d'un benefici qualsevol (salvar-se de la fam, enriquir-se). I ho és molt més de perillós quan el feble, espontàniament, estima el poderós. La seva feblesa augmentarà fins a l'infinit, el seu esfondrament serà total, irremeiable. La novel·la és el dietari d'una destrucció.

Aquesta crònica d'un amor marcat per la tragèdia té uns protagonistes que són personatges tòpics d'una mitologia nostrada: L'Arxiduc, Caterina Homar, l'emperadriu Elisabeth i altres membres de la cort austríaca, l'emperador F. Josep, l'arxiduchessa Sofia, Joan Salvador (germà de l'Arxiduc), el rebel nacionalista J. Andressy, el príncep Rodolf... i, endemés d'ells, els integrants d'una altra «cort», estrambòtica i disbauxada, formada pels satèl·lits que fan la torniola a l'entorn de l'Arxiduc: Antonietta, Anna, Eugènia, el gondoler Francesco, el propi narrador i tants d'altres d'aquella pobra gent que, per escapolir-se de la fam, era, com Caterina, «disposada a les humiliacions més vergonyants».

Tots ells són recreats a la novel·la i de tots ells el novel·lista ens n'ofereix una visió particular. Ens referirem només als, a criteri nostre, tres principals: Lluís Salvador, Caterina Homar i l'ermità Martí, narrador figurat dels esdeveniments.

L'Arxiduc és la figura central de la novel·la, entorn de la qual giravolten la resta dels personatges. La seva personalitat atractiva i complexa fascina el narrador: aquest «príncep poderós, turmentat per la utopia de la bellesa, per les vibracions de l'art, encarat en imitar l'omnipotència sexual de la natura i a fer de l'amor una tràgica quimera» (29) és el déu totpoderós que fa gravitar l'univers. D'un vitalisme exultant, amb una intel·ligència claravident, el príncep és mostrat com l'ésser superior, aquell qui, des de la seva saviesa, té las claus de la vida: «mai no consentis que la ment domini sobre el cos. És perillosa i freda, la ment» (102), afirma.

Però l'ésser privilegiat, l'ungit, també és feble i traïdor i maligne: «acabàveu per destruir aquell qui tenia la desvergonya, potser el coratge, de mentir-vos» (14), «possiblement, els déus sempre són una mica tirans; perduts en el deliri de la seva crueltat» (161). En l'ambivalència del personatge radica el seu principal atractiu, l'intel·lectual rigorós, el sentimental i dolç príncep es confonen amb el tirà, l'hedonista brutal, el covard i l'egòlatra. No és gens estrany, doncs, que aquells qui conviuen amb ell i comparteixen les seves

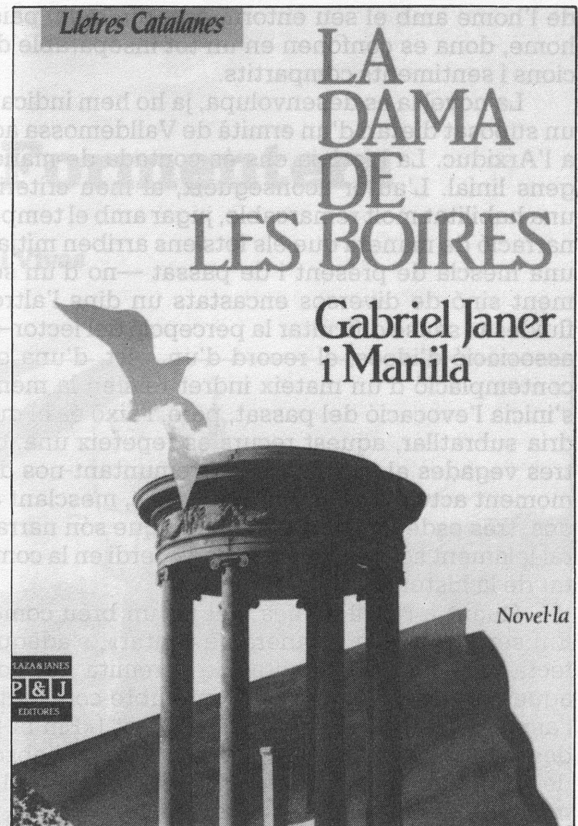
passions, els seus capricis i les seves dèries acabin destruïts tots per una mateixa malaltia infecciosa: «Volíeu ser com Déu que creava paradisos i us en sortí de les mans un infern ple de boires» (30).

Barrejada amb la de l'Arxiduc, i sense arribar a ésser-ne el contrapunt, s'hi perfila la imatge commovedora de Caterina Homar, «La dama de les boires», sensual i delicada, «el cos radiant de Na Caterina, la vitalitat dels seus ulls, la màgia dels seus gestos, delicats com un lliri de platja» (29). Inicialment, la seva única aspiració és alliberar-se i alliberar els seus de la fam, una fam secular: «Va créixer en la misèria, com l'herba que espiga en la fissura d'una roca, fins que s'entregà a vós disposada a salvar-se i a alliberar els seus de la fam» (30). Però gradualment és captivada, emmirallada, per la forta personalitat de l'aristòcrata i s'hi lliura totalment. Aquesta entrega, l'amor profund de Caterina, serà el seu propi botxí (159): «L'estimàveu, encara..., i us feia por, aquell sentiment d'amor, sabíeu que exercia un poder sobre les vostres emocions... més valia apartar-la de la vostra vida com es refusa un empestat». El destí de Caterina Homar és la tragèdia. No casualment a la seva primera aparició al llibre la veiem plorant. Contagiada per la misteriosa malaltia, és rebutjada per Lluís Salvador i es reclou solitària a S'Estaca. Allí, entre boires, descabdellarà, durant cinc anys d'espera estèril, el fil del seu record del seu únic desig: «Va esperar-vos cada dia, durant més de cinc anys, la mirada posada en l'horitzó, amb el delit de creure que una matinada compareixeria la vostra nau silenciosa com una carícia que solca la pell i la pertorba» (93). Com és d'escaient, aquí, recordar aquella bella cançó popular, que, segons el mateix Arxiduc, Caterina cantava quan ell la va conèixer:

Oh, mar blava, que éts de trista!
En veure't ja ploraré
perquè te n'has duit mon bé
de davant la meua vista.

La mort, inevitablement, li arriba a la «dama de les boires» en la solitud de S'Estaca, protegides les seves mans amb uns guants blancs «com de pell d'àngel» per a amagar les llagues purulentes de la malaltia que la destrueix; uns guants que, fatalment, aniran associats a la desfeta de tots els amants del príncep, encomanats de la mateixa infecció: Vratislav, Francesco, Lluïsa, Eugeni Sforza... i l'ermità Martí, narrador fictici de la història.

L'ermità Martí, potser l'únic personatge imaginari de la novel·la. La narració, no ho hem dit fins ara, es desenvolupa com a un dietari d'aquest eremita, escrit entre l'11 d'abril del 1905 i el 4 d'abril de l'any següent, adreçat a l'Arxiduc per tal de donar-li noves dels darrers anys de la vida de Caterina Homar. L'eremita, fill del poble i de la fam com Caterina, viu al recer de la figura de l'Arxiduc, n'és el testimoni i el notari de la seva total contradicció (ha escrit, diu, «sense cap més objecte que estampar en el paper el testimoni de totes les contradiccions en què he hagut de moure'm d'ençà que us vaig conèixer» (103)). Al llarg de la narració adquireix la seva figura una forta dosi de patetisme. L'ermità Martí és l'espectador del drama representat davant els

seus ulls en el qual, malgrat tot, es veu obligat a participar i, evidentment, a patir. Potser per a Gabriel Janer el pobre ermità és el propi escriptor o, tal volta, el lector de la novel·la, som tots i cada un de nosaltres... El religiós, és l'esperit senzill, incontaminat, que en aproximar-se a Lluís Salvador sent la insondable atracció pel que és desconegut, pel que és intocable, per l'ésser superior: «una inclinació perversa cap a vós, una mescla de fascinació intel·lectual i de dependència» (35). No gosa enfrontar-se a cor descobert a la vida i es reclou «en l'obscuritat de la cel·la, en la indiferència de les ombres» (123) a esperar, també ell, també nosaltres, l'aparició inevitable d'«aquelles ferides, taques purulentes de terra negra, com un estigma que no podré ocultar en uns guants de seda, blancs de pell d'àngel» (188).

Hem parlat breument dels tres personatges principals del llibre, n'hi ha d'altres, evidentment, als quals no al·ludirem, però no podem deixar d'esmentar, ni que sia de passada, un quart protagonista de la novel·la: l'illa de Mallorca. Dama de les boires és també l'illa, voluptuosa, com Caterina, amb corbes suaus i indrets foscos i càlids, tendra i amatent. L'associació illa/femba és una de les troballes de la narració. El paisatge, fet cos de dona, esdevé element consubstancial a la vida. La interrelació home/natura és absolutament intensa, completa. No es tracta de l'enlluernament o la delectació, més o manco bellament expressada, en la contemplació del paisatge. La sensualitat, gairebé la sexualitat, que traspua la identificació de l'illa amb la dona primigenia ens insereix en un procés de comunicació total

de l'home amb el seu entorn, és a dir, vida, paisatge, home, dona es confonen en un tot inseparable d'emocions i sentiments compartits.

La novel·la es desenvolupa, ja ho hem indicat, com un suposat dietari d'un ermità de Valldemossa adreçat a l'Arxiduc. La història ens és contada de manera no gens lineal. L'autor aconseguix, al meu criteri, amb una habilitat molt remarcable, jugar amb el temps de la narració de manera que els fets ens arriben mitjançant una mescla de present i de passat —no d'un sol moment sinó de diversos encastats un dins l'altre amb fluïdesa i sense dificultar la percepció del lector—. Una associació d'idees, el record d'un gest, d'una olor, la contemplació d'un mateix indret revifien la memòria i s'inicia l'evocació del passat, però, i això és el que voldria subratllar, aquest recurs es repeteix una, dues o tres vegades al mateix capítol remuntant-nos des del moment actual fins a temps llunyans, mesclant alhora dos, tres esdeveniments diferents que són narrats paral·lelament sense que el lector es perdi en la complexitat de la història.

Quant a l'estil només vull fer un breu comentari. Em sembla que la «manera de contar», s'adequa perfectament a la personalitat de l'eremita narrador. És aquest un ésser ambivalent, en dubte constant entre l'aspiració de llibertat i la inseguretat («Em fa por [el desig]. Per això preferesc d'amagar-me en l'obscuritat de la cel·la, en la indiferència de les ombres» (110)). Es mou entre els dos pols, l'agosament, la força, representats per l'Arxiduc i la incertesa, la meditació simbolitzats per l'eremitatge. I això és manifest en els textos. Escriu l'eremita una prosa continguda, monacal, gairebé una salmòdia. Però el to desapassionat es romp de sobte i aleshores les paraules esdevenen sensuals i vives. L'exaltació dels sentiments ens arriba pels camins del tacte, de l'olfacte, per l'oïda, per la vista... Pens que aconseguir aquesta fusió contensió volguda, monàstica i sensualitat vital, pagana, és un dels valors més remarcables de la novel·la des del punt de vista expressiu. Més anecdòtic seria esmentar, perquè es tracta d'un llibre de Gabriel Janer i tots en coneixem els seus recursos, la riquesa del llenguatge, la seguretat de la paraula precisa, la suggerent adjectivació, el domini de l'art de la comparació, la poetització de la realitat, el joc de la imatge i el sentit de la metàfora que fan de la seva prosa un exercici entre el realisme i la màgia, una simbiosi difícil d'aconseguir que, en aquest cas, com en d'altres obres de l'autor, és perfectament copsada.

Un llibre, el que presentam, ple d'incitacions, llibre d'amors i de dolors, de tendresa i crueltat, un homenatge a les nostres terres tan malmeses, i a les nostres gents, perseguides des d'antany per la dissort i per la tragèdia. Com ho són de significatives, després de llegir-lo, les paraules de Ramon Llull que l'encapçalen: «Penes que venien d'amor, pus nobles que rubís, maracde, estopaci e çaphir».

Sant Jordi, 14 de maig del 1987

MIQUEL SBERT

Llibres

AMENGUAL I BATLE, Josep [m.SS.CC.], *Consenci. Correspondència amb Sant Agustí, vol. I*, Text revisat, traducció i notes, (Fundació Bernat Metge, 244), Barcelona 1987. 138 p.

Tenim a les mans quatre textos produïts a les Balears, més concretament a Menorca, entre els anys 415-421, en els quals podem besllumar alguns aspectes de la vida de les illes i, de manera particular les seves connexions amb els centres culturalment fecunds, com eren l'Àfrica del Nord, la Tarraconense i el Migjorn de les Gàl·lies. St. Agustí és el destinatari de tres dels escrits, als quals correspongué amb altres, tres dels quals ens són coneguts i apareixeran a un nou volum de la «Fundació Bernat Metge».

Encara que els escrits tinguin un autor divers, el seu editor creu tenir bones raons per creure que fou també teòleg, laic, Consenci el qui redactà la Circular de Sever, per encàrrec episcopal.

La Circular severiana ens informa de la campanya contra els jueus de Maó. Hi apreciam trets ben característics del violent s. V, així com rebem informació sobre l'organització de la sinagoga menorquina, la puixança econòmica i política dels seus membres i els trets, a voltes hel·lenitzants, de la cultura i de l'onomàstica jueva. Tenim també la primera informació sobre l'episcopat i monacat balears. El nou text crític recull totes les variants dels set còdexs coneguts i va acompanyat de 15 notes històriques, teològiques, etc.

Les tres cartes de Consenci són de to i contingut divers. L'*Ep 11** és un paral·lel de la Circular; però aquesta volta va ser Consenci qui, des de Menorca, va ordinar una gran campanya contra els poderosos priscil·lianistes de la Tarraconense. Dins la carta s'informa del primer concili de Tarragona i del primer metropolità hispànic, Ticià de Tarragona. L'*Ep 12** accentua els trets integristes del teòleg Consenci, coneguts per l'*Ep 119*, les *Ep 11** i *12** foren recentment descobertes pel Prof. Johannes Divjak de Viena, el qual ha permès l'edició amb revisió del text recentment publicat. D'ell és l'apartat de les dues lletres, que llegim també amb traducció i notes del P. Amengual.

P. Ll.

Una cultura en marxa per a tot un poble.

Demaneu informació

Carrer Ample, 35 (Palau Mornau)
Telèfon 315 10 11 - 08002 Barcelona

Lluc per Eivissa i Formentera

per Ramon Ballester i Vives

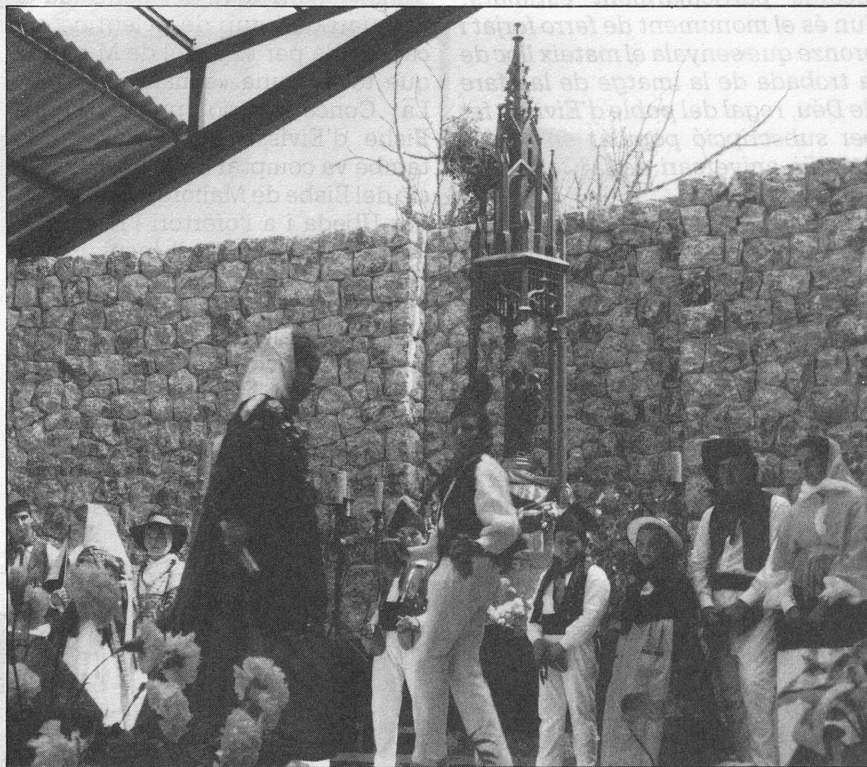
La utilització de la frase «Lluc per Mallorca» encapçalant —amb una certa tossuderia— cròniques i articles relacionats amb el Santuari, ha pretès ser un toc d'atenció als mallorquins perquè recobrin i comptin amb una institució que, a més de la seva primitiva i principal configuració religiosa, sigui també quelcom «més que un santuari»; és a dir, un signe que creï unitat i ajudi a definir *popularment* la personalitat cultural i política de Mallorca.

Seria, més o manco, rellegir la vella cabòria del Prior Vaquer que ja en el segle XVI volia fer de Lluc «lo Montserrat de Mallorca» o seguir l'aspiració del singular Bisbe Campins que senyala Lluc com a «casa solar de tots els mallorquins».

El títol «Lluc per Eivissa i Formentera», com pot endevinar el lector, no té aquesta connotació simbòlica, ni vol encobrir cap direcció colonialista. Faria riure.

No obstant això, a la història de Lluc hi ha planes que corresponen a Eivissa. Lluc ha estat, i encara és, un lloc d'obligada referència religiosa i també un punt de comunió, de fraternització entre les tres illes.

Quan un vol parlar d'unitat entre les Illes, o Illes Balears i Pitiüses, cal especificar que es tracta de marcar solament la proximitat geogràfica, el català com a llengua comú, una certa fesomia cultural i folklòrica que ens agermanen, les invasions que hem sofert tot creant-nos introduccions, aïllaments i comunicacions, configurant la nostra psicologia col·lectiva, etc. Però, després, amb sinceritat, haurem de reconèixer que la Mar Mediterrània, a més d'unir-nos, ens separa. Certs antics prejudicis, el centralisme administratiu de Mallorca i altres trets relativament objectius han marcat distàncies i comunicació.

Eivissencs dansant davant la Mare de Déu de Lluc en l'Acolliment del Centenari

Malgrat això, hom pot constatar que quan s'anomena Lluc les dissorts desapareixen.

Quan el viatge a Mallorca era obligat —desgraciadament molt sovint encara ho és!— per gaudir d'un servei que a Eivissa o Formentera manquen, aleshores sorgia l'antiga pleitesia dels pitiüsos a la Reina de les Muntanyes de Lluc que, humorísticament defineix el dit popular:

*Si vas a Mallorca
i no pugues a Lluc,
hi vas fet un ase
i tornes un ruc.*

Els eivissencs sempre han estat familiars al Santuari. Quan els mallorquins tenien el privilegi de ro-

mandre de franc a l'hostatgeria durant tres dies i rebre racions de carbó i d'oli, els eivissencs tenien els mateixos drets.

El 6 d'agost de 1980 s'inaugurà a Eivissa el Primer Congrés de Cultura Pitiüsa i fou convidada l'Escolania de Blauets a l'acte obertura, els quals hi anaren conscients de la significació històrica que portaven i dels lligams espirituals que, mitjançant Lluc, podien refermar amb Mallorca. A unes paraules de presentació digueren:

Venim segurs que la nostra estada a l'illa germana, servirà per a estrènyer els antics llaços que uneixen Lluc i Eivissa.

Des de la llegenda del famós mi-

racle al «nin d'Eivissa», passant per la fundació en el segle XVI de la Confraria de la Mare de Déu de Lluc a Eivissa, fins a la memorable peregrinació de l'any 1910 de més de tres cents eivissencs encapçalats pels bisbes Antoni Cardona Tur i Joan Torres Ribas, ambdós fills d'Eivissa, la desfilada de pelegrins eivissencs sempre ha estat familiar i entranyable al nostre Santuari.

Però, a Lluc tenim sobretot dos records particularment estimats: l'un és el monument de ferro forjat i bronze que senyala el mateix lloc de la trobada de la imatge de la Mare de Déu, regal del poble d'Eivissa fet per subscripció popular en ocasió del 25è aniversari de la Coronació Pontifícia.

L'altre, és el record inoblidable del testimoni evangèlic d'un Prior que, excepcionalment, no fou fill de Mallorca com era tradició, sinó fill de Formentera, Mn. Rafel Juan Escandell, abans canonge de la Seu d'Eivissa i després humil i exemplar congregant dels Missioners dels Sagrats Cors.

Germans d'Eivissa i Formentera: escoltau amb benevolència les nos-

tres veus, expressió de la vostra mateixa fe i de la vostra mateixa llengua: estan amarades de records comuns, d'història i de germanor...

Un darrer esdeveniment important i significatiu, que serví per actualitzar l'antiga devoció eivissenca a la Mare de Déu de Lluc, fou la Peregrinació Diocesana d'Eivissa en ocasió de l'any de Lluc, el 27 de maig de 1984, organitzada pel dinàmic Mossènyer Joan A. Alarcón.

Molt emotiva va ser l'entrada al Santuari del grup de pelegrins encapçalada per «S'Estol de Migjorn» que tocava una «sonada pagesa». La Concelebració presidida pel Bisbe d'Eivissa Rdm. Josep Gea també va comptar amb la participació del Bisbe de Mallorca, Rdm. Teodor Úbeda i a l'ofertori l'Excm. Sr. President del Consell Insular d'Eivissa féu l'ofrena de la bandera eivissenca. També s'oferiren un tambor i les típiques castanyoles. La festa del capvespre tingué un color i vibració inoblidables: a més de les cançons i balls fou corprenedor la recitació del «Miracle del Nin d'Eivissa».

Després es beneï una imatge de

la Moreneta regalada per la Comunitat de Lluc que acompanyaria els pelegrins en el seu retorn i quedaria com a penyora cordial col·locada a la parròquia de Sant Jordi, tot presidint una capella.

Benvinguda sigui la idea de l'Associació d'Antics Blauets de convidar eivissencs i formenterencs a la Pujada de la Part Forana a Lluc reviscolant l'antiga tradició del pelegrinatge. Perquè, com es digué a la benvinguda als pelegrins eivissencs de l'Any de Lluc: «La Mare de Déu de Lluc, es patrimoni religiós de dues illes que són germanes: Eivissa i Mallorca. Sí, la Mare de Déu de Lluc a més de mallorquina és eivissenca: damunt la seva morenora hi ha moltes besades vostres, vostres llàgrimes i alegries, peticions i accions de gràcies seculares que, amb justícia, l'han feta vostra.

Que segueixi essent l'Estrella del Mar que fa planers i segurs els camins difícils; que sigui per a molts d'anys, per Eivissa i Mallorca el Far lluminós que ens guia i uneix a Jesucrist i ens fa germans».

RAMON BALLESTER I VIVES

Edicions
Disseny gràfic
Publicitat impresa
Fotocomposició
Tipografia / Offset

taller gràfic
RAMON

JAUME BALMES, 43 - TEL. 75 44 32 - 07004 PALMA DE MALLORCA

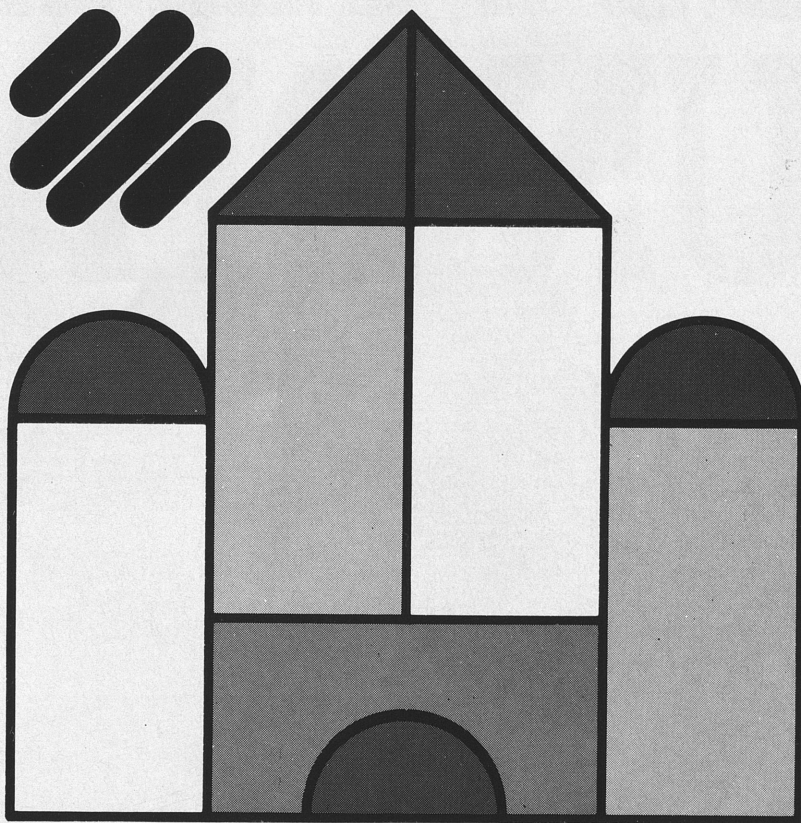

FÀBRICA D'ARTICLES DE PELL
guants
bosses
peces de vestit
i marroquineria en general

Gran Via de Colón   Telèfon 50 19 00
INCA

**Visqui en propietat
a preu de lloguer.**

**VIURE EN
PROPIETAT**
PRÉSTEC HABITATGE

BANCA CATALANA

BANC INDUSTRIAL DE CATALUNYA
BANC INDUSTRIAL DEL MEDITERRANI
BANC DE BARCELONA

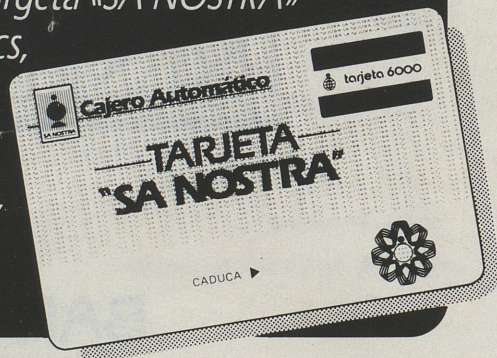
JUST AMB UN DIT

COBRAU, INGRESSAU, CONEIXEU EL SALDO
I L'EXTRACTE DE COMPTES

*Just amb un dit, utilitzant la Targeta «SA NOSTRA»
i els nostres Caixers Automàtics,
disposau dels vostres doblers,
realitzau ingressos, consultau el saldo
i obteniu un extracte del vostre compte,
en un instant i còmodament.*

CAIXA DE BALEARS
"SA NOSTRA"